

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Τα βάσανά μου θα σας ιστορήσω» (στ. 26) λέει η Ελένη κι αρχίζει να αναφέρεται στην αιτία των κακών. Αποδώστε περιληπτικά τα βάσανα στη ζωή της ηρωίδας.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Ωραία Ελένη, Πηνελόπη, Οδυσσέας: Με ποιον ή ποιους από αυτούς τους ήρωες της μυθικής παράδοσης έχει, κατά τη γνώμη μας, κοινά στοιχεία η Ελένη του Ευριπίδη.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Κύρια λειτουργία του Προλόγου στο αρχαίο δράμα θεωρείται η ενημέρωση των θεατών για τον τόπο, το χρόνο, τα βασικά πρόσωπα, την προϊστορία της δράσης και το κεντρικό νήμα της υπόθεσης. Ποια στοιχεία του Προλόγου επιτελούν την παραπάνω λειτουργία της Ελένης του Ευριπίδη;

.....

.....

.....

.....

.....

4. Σύμφωνα με κάποιος μελετητές, ο Τεύκρος είναι **τραγικός ήρωας**. Συμμερίζετε την άποψή τους; Να στηρίξετε την απάντησή σας σε όλες τις πληροφορίες που μας δίνει ο Τεύκρος για τον εαυτό του και στη συμπεριφορά του απέναντι στην Ελένη.

.....

.....

.....

.....

.....

5. Ποιος είναι ο ρόλος της **τιμής** στη ζωή των ηρώων, όπως εμφανίζεται στη β' σκηνή του προλόγου;

.....

.....

.....

.....

.....

6. Ο Τεύκρος φτάνοντας στην Κύπρο αφηγείται τη συνάντησή με την Ελένη σε έναν παλιό συμπολεμιστή του....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Ποιες σκηνοθετικές και σκηνογραφικές πληροφορίες μας δίνει ο Ποιητής στον πρόλογο;

.....

.....

.....

.....

8. Να εντοπίσεις παραδείγματα **τραγικής ειρωνείας** στο διάλογο Τεύκρου – Ελένης.

.....

.....

.....

.....

9. Να συσχετίσετε τις λέξεις των δύο στηλών

Νείλος Φάρος Τυνδάρεως Αθηνά Ήρα Αφροδίτη Ερμής Πρωτέας Θεονόη Θεοκλύμενος Δίας Πάρης	Μήλον της Έριδος Πατέρας της Ελένης Προστάτης της Ελένης Μαντικές ικανότητες Βασίλειο του Πρωτέα Μεταφορά της Ελένης Αρπαγή της Ελένης Νέος βασιλιάς της Φάρου Πλημμύρες των κάμπων
--	---

ΕΛΕΝΗ" ΕΥΡΙΠΙΔΗ

ΠΑΡΟΔΟΣ (196-436)

Στίχοι 196- 288: Κομμός της Ελένης και του Χορού

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ Να κατανοήσουν οι μαθητές την έννοια της παρόδου ως κατά ποσόν μέρους της τραγωδίας
- ✓ Να βιώσουν τη συναισθηματική κατάσταση της ηρωίδας και του Χορού
- ✓ Να δικαιολογήσουν την επιλογή του ποιητή όσον αφορά στη σύνθεση του Χορού
- ✓ Να επισημάνουν το λυρικό στοιχείο του κομμού
- ✓ Να συνδέσουν την Πάροδο με τον Πρόλογο
- ✓ Να προσδιορίσουν τα δεινά που πλήττουν την Ελένη και συνθέτουν την τραγικότητά της

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟ

- Οι πληροφορίες του Τεύκρου για την τύχη των αγαπημένων προσώπων της ηρωίδας εγείρει το θρήνο της Ελένης για την άδικη μοίρα της

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- **Πάροδος:** το άσμα που άδει ο Χορός της τραγωδίας, καθώς εισέρχεται στην ορχήστρα. Στο συγκεκριμένο έργο η Πάροδος είναι ιδιότυπη· έχει τη μορφή κομμού που γίνεται " δι' αμοιβαίων" μεταξύ Ελένης και Χορού· προηγείται μια προωδός (στίχοι 192-195) που μας *προετοιμάζει* για το θρήνο της Ελένης
- Υπάρχει η άποψη ότι ο Χορός εισέρχεται στην ορχήστρα στο στίχο 210, αν και οι περισσότεροι μελετητές υποστηρίζουν ότι η πάροδος αρχίζει στο στίχο 196, εφόσον φαίνεται ότι ο Χορός είχε ακούσει τον προηγηθέντα θρήνο της Ελένης
- στην τραγωδία μας ο Χορός αποτελείται από Ελληνίδες γυναίκες, όπως άλλωστε και ο Χορός στην "Ιφιγένεια εν Ταύροις". Με την επιλογή αυτή στη σύνθεση του Χορού ο ποιητής δημιουργεί έναν ισχυρό **συναισθηματικό δεσμό** μεταξύ της Ελένης και των γυναικών του Χορού, εφόσον είναι εφικτή η ουσιαστική επικοινωνία, αλληλοκατανόηση και συμπαρατάση μεταξύ γυναικών που μάλιστα ζουν εξόριστες μακριά από την πατρίδα τους, την Ελλάδα, και αγωνίζονται να διαφυλάξουν τον ηθικό κώδικα της πατρίδας τους. Ποιος άλλος θα καταλάβαινε καλύτερα τη νοσταλγία και τον πόνο της Ελένης για την πατρίδα της από τις Ελληνίδες που ζουν σκλάβες στην Αίγυπτο; Πέραν όμως **της διανοητικής και ψυχολογικής ταύτισης** μεταξύ της Ελένης και του Χορού που επιτυγχάνει ο ποιητής, η σύνθεση του Χορού εξυπηρετεί και την οικονομία του έργου, εφόσον καθιστά δυνατή τη λειτουργία του δόλου που χρησιμοποιείται αργότερα-οι Ελληνίδες επ' ουδενί δε θα αποκάλυπταν το σχέδιο της συμπατριώτισσας τους στο Θεοκλύμενο. Εξάλλου, ο Χορός συνήθως συμφωνεί στο φύλο με την ηρωίδα ή τον ήρωα (εξαίρεση ίσως αποτελεί η *Αντιγόνη* του Σοφοκλή, στην οποία ο Χορός αποτελείται από γέροντες της Θήβας)

στροφή α΄:

- **Σειρήνες:** θηλυκές θεότητες με πρόσωπο γυναίκας και σώμα αρπακτικού πουλιού που σχετίζονται με τη θάλασσα, τον έρωτα και το θάνατο. Σύμφωνα με τον Απολλώνιο το Ρόδιο ήταν κόρες του Αχελώου και της Μούσας Τερψιχόρης, ενώ σύμφωνα με τον Απολλόδωρο ήταν κόρες της Μελπομένης ή της Στερόπης. Στον Όμηρο παρουσιάζονται "ἥμεναι ἐν λειμῶνι", να γοητεύουν τους παραπλέοντες "λιγυρῇ ἀοιδῇ". Παραδίδεται ακόμη ότι ο Οδυσσεύς κατόρθωσε να αποφύγει την επίδρασή τους, αφού βούλωσε τα αυτιά των συντρόφων του με κερί και διέταξε να τον δέσουν σφιχτά στο κατάρτι του πλοίου. Ο Απολλώνιος ο Ρόδιος αναφέρει ότι αυτές εξαφανίστηκαν, όταν ο Ορφέας έσωσε τους Αργοναύτες παίζοντας τη λύρα και τραγουδώντας τόσο γλυκά, ώστε αυτοί δεν έδωσαν σημασία στο τραγούδι τους. Η σύνδεση των σειρήνων με την Περσεφόνη υποδηλώνει τη σχέση τους με τον Κάτω Κόσμο

- **Στίχοι 196-202:** μετά τις πληροφορίες του Τεύκρου η Ελένη απελπισμένη καλεί τις Σειρήνες να τη συντροφεύουν στο θρήνο της για τα δεινά που πλήττουν τη ζωή της. Επιπλέον, ζητάει από την Περσεφόνη λυπητερούς, μακρόσυρτους σκοπούς να συνοδέψουν την οδύνη της και εκείνη σε αντάλλαγμα θα της χαρίσει ένα τραγούδι πικρό για τα νεκρά αγαπημένα πρόσωπα. Τα λόγια της προδίδουν άμεσα τη συναισθηματική της κατάσταση με τον πόνο για τις συμφορές της να έχει κυριεύσει όλη της την ύπαρξη

Αντιστροφή α΄:

- Όπως κάθε δραματικό πρόσωπο οφείλει να δικαιολογήσει την παρουσία του στην ορχήστρα, έτσι και οι γυναίκες του Χορού εξηγούν ότι στο άκουσμα του σπαρακτικού θρήνου της Ελένης, την ώρα που άπλωναν τα ρούχα τους, έσπευσαν στα ανάκτορα, για να της συμπαρασταθούν.
- Αξιοσημείωτες είναι οι δύο αντίθετες καταστάσεις που βιώνει ο Χορός στην αρχή της Παρόδου. Η σκηνή στην ακροθαλασσιά αποπνέει την ανεμελιά και τη χαρά της ζωής, ενώ η κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Ελένη και στην οποία συναισθηματικά συμμετέχει ο Χορός εκφράζει τη δυστυχία και τον πόνο. Μια διαφορετική εικόνα δημιουργείται στη φαντασία των γυναικών, μια εικόνα άγριας καταδίωξης νύμφης από το θεό Πάνα, στην οποία δεσπόζουν η κίνηση και η δράση, η απέλπιδα προσπάθεια διαφυγής, η αγριότητα και το αφιλόξενο του τοπίου που δημιουργούν συναισθήματα φόβου και ανησυχίας. Η εναλλαγή της δυστυχίας με την ευτυχία είναι συστατικά της ανθρώπινης ζωής. Τα ανθρώπινα συνιστούν κύκλο περιφερόμενο.

Στροφή β΄:

- Στη β΄στροφή συνεχίζεται η οικοδόμηση της βαριάς καταθλιπτικής ατμόσφαιρας και η συναισθηματική φόρτιση εντείνεται, όταν η Ελένη πληροφορεί τις γυναίκες του Χορού για την άφιξη του ξένου και τις νέες συμφορές που προσετέθηκαν στη δύστυχη ζωή της
- Συνοπτική λυρική επανάληψη των συμφορών της Ελένης που υπογραμμίζει την τραγικότητα της ηρωίδας "*φταίω εγώ για τόσους φόνους και το όνομα μου, που ένα πλήθος σώριασε δυστυχίες*". Ασφαλώς εδώ υπόκειται το μοιραίο για την ηρωίδα παιχνίδι ανάμεσα στο όνομα και στο πράγμα, ανάμεσα στο "φαίνεσθαι" και στο "είναι", που οδήγησε τόσα αγαπημένα της πρόσωπα στο θάνατο και τη ίδια τη βύθισε στην ενοχή και τη θλίψη

Αντιστροφή β΄:

- **Στίχοι 244-253:** ο χορός συμμετέχει συναισθηματικά στον πόνο της ηρωίδας και διεκτραγωδεί με συμπάθεια και παρηγορητικό τόνο τη δύστυχη μοίρα της "*Ποια συμφορά σου λείπει τάχα;*", "*ποια δυστυχία δεν έχεις υποφέρει;*"
- **Στίχοι 253-264:** η επανάληψη των ίδιων ιδεών δεν αποτελεί τεχνική αδυναμία του ποιητή. Η Ελένη είναι υποχρεωμένη να ενημερώσει τα μέλη του Χορού για όσα της συμβαίνουν. Παράλληλα, καθώς ο πόνος της προβάλλεται πάνω στο Χορό, ένα συλλογικό όργανο, αποκτά μεγαλύτερη ένταση και πάθος. Η επανάληψη προβάλλει emphaticά το δράμα της ηρωίδας και προκαλεί, έτσι, έλεον και φόβον στους θεατές
- «*Πνίγηκε μες στα κύματα ο καλός σου*»: ευστοχότατη δήλωση από πλευρά θεατρικής οικονομίας, γιατί δυσκολεύει την αναγνώρισή του από την Ελένη αργότερα
- «*κι ούτε ποτέ στο πατρικό ... θα δώσεις*»: έντονη τραγική ειρωνεία, αφού η εξέλιξη του μύθου θα οδηγήσει σε αντίθετο αποτέλεσμα
- Ο θρήνος της Ελένης και του Χορού θυμίζει τον αντίστοιχο θρήνο της Ιφιγένειας και Χορού στην Ιφιγένεια την εν Ταύροις του Ευριπίδη. Και στις δύο περιπτώσεις ο κομμός γίνεται στην πάροδο για ένα υποτιθέμενο νεκρό, τον Μενέλαο στο πρώτο και τον Ορέστη στο δεύτερο έργο. Ο Ορέστης όμως έχει ήδη παρουσιαστεί στους θεατές στο δεύτερο μέρος του προλόγου, ενώ ο Μενέλαος πρόκειται να εμφανιστεί μετά από αυτόν. Φαίνεται πως ο Ευριπίδης σε ένα από τα δύο έργα αντιγράφει το άλλο, χωρίς να είναι βέβαιο ποιο προηγείται

Επωδός:

- Στην επωδό η Ελένη επαναλαμβάνει τις περιπέτειες που ανέπτυξε στους στίχους 21-59 του Προλόγου και ενσωματώνει στο θρήνο της το μοτίβο του ειδώλου
- **Στ. 265 και εξής:** η ηρωίδα σε μια έξαρση της οδύνης και της απελπισίας της καταλογίζει ευθύνες για την μοίρα της στο ναυπηγό, που κατασκεύασε το πλοίο με το οποίο την απήγαγε ο Πάρης "ορθή ψυχολογική έκφραση απελπισίας"
- **Στίχοι 273-278:** "*και το όνομα μου ντροπιασμένη, ψεύτικη το λερώνει φήμη*" : εκείνο που βασανίζει περισσότερο την ηρωίδα είναι η επονειδιστή φήμη που κυκλοφορεί για αυτήν στην Ελλάδα και κηλιδώνει την τιμή της - τραγικό θύμα του παιχνιδιού ανάμεσα στο φαίνεσθαι και στο είναι

Ασκήσεις

- Να προσδιορίσετε τα δεινά που πλήττουν την Ελένη και συνθέτουν την τραγικότητά της

- Στηριζόμενοι σε κειμενικές αναφορές να διαγράψετε τη συναισθηματική κατάσταση της ηρώιδας στην Πάροδο
- Ο Χορός τηρεί στάση συμπάθειας απέναντι στην ηρώίδα. Από πού φαίνεται αυτό;
- Ποια είναι τα κοινά στοιχεία που συνδέουν τις γυναίκες του Χορού με την Ελένη;

ΕΛΕΝΗ" ΕΥΡΙΠΙΔΗ
Α' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (437-575)
Α' ΣΚΗΝΗ (437-494)- ρακοφορία

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ Να κατανοήσουν το ήθος του Μενέλαου σε επίπεδο γνωρισμάτων και σε επίπεδο συναισθημάτων
- ✓ Να σχολιάσουν και να αξιολογήσουν την επιλογή του ποιητή να παρουσιάσει το Μενέλαο ντυμένο με κουρέλια
- ✓ Να επισημάνουν τη μεταστροφή που προκάλεσε στο Μενέλαο ο Τρωικός Πόλεμος
- ✓ Να διαπιστώσουν την αντιστοιχία του μονολόγου του Μενέλαου με το μονόλογο της Ελένης (στ.1-82)
- ✓ Να διακρίνουν την επίδραση του Ομήρου στον Ευριπίδη στην αντιμετώπιση και παρουσίαση του Μενέλαου

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

- ✓ Ανακαλούμε στη μνήμη των μαθητών το χρησμό που έδωσε ο Ερμής στην Ελένη καθώς και τις πληροφορίες που της μετέφερε ο Τεύκρος κυρίως όσον αφορά στον Μενέλαο

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- ✓ Δραματική και σκηνοθετική ιδιομορφία της α' σκηνής του α' επεισοδίου - ρακοφορία - η οποία επέχει το ρόλο δεύτερου προλόγου
- ✓ Ο Μενέλαος εισέρχεται από τη δεξιά προς τους θεατές πάροδο, από την πλευρά της υποτιθέμενης θάλασσας
- ✓ Ο Ευριπίδης συνηθίζει να εφαρμόζει την ομηρική τεχνική και να παρεμβάλλει στην αρχή των προλόγων του τις λεγόμενες γενεαλογίες τις οποίες διακωμώδησε ο Αριστοφάνης στους Αχαρνές. Στους Αχαρνές, επίσης, διακωμωδείται η άθλια εμφάνιση πολλών πρωταγωνιστών των τραγωδιών του Ευριπίδης
- ✓ Οι γενεαλογίες αποτυπώνουν καλύτερα τα γνωρίσματα των ηρώων και υπογραμμίζουν την ιδέα της οικογενειακής διαδοχής. Πολλές φορές η μοίρα των ηρώων εξαρτάται από τη μοίρα της οικογένειάς τους- π.β. Αντιγόνη. Εδώ όμως ο Μενέλαος αναθεματίζει τη γενιά του θέλοντας να τονίσει την τραγική του θέση. Θα προτιμούσε να μην είχε γεννηθεί παρά να βιώνει την τωρινή κατάσταση.
- ✓ "*που 'χες καλέσει τους θεούς σε δείπνο*" -> αναφορά στα Ταντάλεια δείπνα
- ✓ «*κι εμένα το Μενέλαο*»: η αποκάλυψη του ονόματός του αποτελεί οριακή φάση στην εξέλιξη της υπόθεσης και εντείνει την αγωνία και το ενδιαφέρον των θεατών για τη συνέχεια
- ✓ "*πώς με καράβια οδήγησα στην Τροία*" -> ο Μενέλαος ιδιοποιείται την αρχηγία της τρωικής εκστρατείας, για να καταστεί πιο αισθητή η τωρινή "εις το εναντίον των πραγμάτων μεταβολή" του φίλαρχου και ένδοξου ηγέτη του εκστρατευτικού σώματος των Αχαιών, ήτοι η ραγδαία μεταστροφή της τύχης του
- ✓ "*στράτευμα πλήθος κι όχι με τη βία*": υπογραμμίζει το δημοκρατικό φρόνημα των Ελλήνων και το σεβασμό στην ελεύθερη βούληση και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια
- ✓ "*και φέραν τα ονόματα των σκοτωμένων πίσω*": ο Ευριπίδης επιχειρεί να ξυπνήσει στη σκέψη και στην ψυχή των θεατών του τα βιώματα από τη σικελική εκστρατεία και να τους κάνει να αισθανθούν αποτροπιασμό για τον πόλεμο. Χαρακτηριστικό εξάλλου της τέχνης του ποιητή είναι ότι δεν αρκείται σε σύντομους υπαινιγμούς αλλά σε όποια ευκαιρία βρίσκει εκτοξεύει παρεκβάσεις, κραυγές, διαμαρτυρίες εναντίον του πολέμου και τις απευθύνει μέσω του μύθου στο κοινό του με το οποίο μοιράζεται τις ίδιες εμπειρίες.
- ✓ στίχος 472: ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στην εμφάνιση και τη σκηνική παρουσία του Μενέλαου. Η επιλογή του ποιητή να παρουσιάσει το Μενέλαο ντυμένο με κουρέλια είναι σκόπιμη και εξυπηρετεί διάφορους στόχους:

α. τονίζει τη μεταστροφή που προκάλεσε ο Τρωικός Πόλεμος στην κατάσταση του Μενέλαου και υπογραμμίζει την τραγική του θέση εντείνοντας την εξωτερική δραματικότητα της σκηνής

β. καθιστά αυτόν περισσότερο αξιολύπητο και κινεί τον έλεο και την ευσπλαχνία γι' αυτόν τόσο στους Αιγυπτίους όσο και στους θεατές

γ. δίνει τη δυνατότητα να αισθητοποιηθεί η αποκατάσταση του ήρωα και με την αλλαγή της ενδυμασίας του στο τέλος της τραγωδίας

ας σημειωθεί ότι πολλοί μελετητές που θεωρούν το έργο τραγικο-κωμικό κατατάσσουν τη συμπεριφορά και την εμφάνιση του Μενελάου στα κωμικά στοιχεία

✓ *"με την Ελένη που 'φερα από την Τροία"*: βασικό στοιχείο που προωθεί την εξέλιξη του μύθου είναι η πληροφορία του Μενελάου ότι έχει φέρει μαζί του την Ελένη από την Τροία, ότι την κρατά κλεισμένη σε μια σπηλιά υπό την επιτήρηση των συντρόφων του και ότι τη θεωρεί υπαίτια των συμφορών του. Η πληροφορία αυτή φέρνει κοντά την Ελένη της Τροίας με την Ελένη της Αιγύπτου και οδηγεί στην αξιοποίηση της αντίθεσης ανάμεσα στο "φαίνεσθαι" και στο "είναι", πάνω στην οποία ο ποιητής στηρίζει την εξέλιξη του μύθου. Οι θεατές άλλωστε πρέπει να απολαμβάνουν την άγνοια του Μενελάου, ο οποίος φρόντισε να κρύψει την «Ελένη» του, μία νεφέλη στα βάθη μιας σπηλιάς και έβαλε μάλιστα και φρουρούς να τη φυλάνε!

♦ γενικά στο δράμα έχουμε την αυτόνομη δράση δύο παραγόντων, της Ελένης και του Μενέλαου. Η εξέλιξη του μύθου οδηγεί στη συνάντηση και συνένωσή τους και μέσω αυτής στη λύση του δράματος

? να συγκρίνετε το μονόλογο του Μενέλαου στην α' σκηνή του α' επεισοδίου με το μονόλογο της Ελένης (στ.1-82)

? να αποδώσετε περιληπτικά το περιεχόμενο της ενότητας (80-100 λέξεις)

? τα λόγια του Μενελάου αποκαλύπτουν ορισμένα γνωρίσματα του ήθους του. Ποια είναι αυτά;

**ΕΛΕΝΗ" ΕΥΡΙΠΙΔΗ
Α' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (437-575)**

Β' ΣΚΗΝΗ (495-541) & Γ' ΣΚΗΝΗ (542-575)

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

- ✓ ανακαλούμε στη μνήμη των μαθητών τη σκηνή ανάμεσα στην Ελένη και τον Τεύκρο και κυρίως τις προειδοποιήσεις της Ελένης σχετικά με τον κίνδυνο που διατρέχουν οι Έλληνες στην Αίγυπτο
- ✓ ανακαλούμε από την προηγούμενη σκηνή την πληροφορία του Μενέλαου ότι κρατά σε μια βαθιά σπηλιά κρυμμένη τη γυναίκα του

Β' ΣΚΗΝΗ (495-541)

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να κατανοήσουν και να δικαιολογήσουν τη στάση της γερόντισσας απέναντι στο Μενέλαο (στην αρχή και στο τέλος της σκηνής)
- ✓ να σχολιάσουν την πλούσια εξωτερική δράση
- ✓ να διαπιστώσουν την άθλια κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει ο Μενέλαος
- ✓ να διακρίνουν τη βασική πληροφορία του στ.528, να τη συσχετίσουν με την πληροφορία του στ.482 και να καταλάβουν το δραματικό της ρόλο

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- ✓ είναι χαρακτηριστική η προσπάθεια της γερόντισσας να απομακρύνει το Μενέλαο από την Αίγυπτο "*Φύγε, γιατί στέκεις στη θύρα;"/"Φεύγα-δουλειά μου να εμποδίζω, ξένε τους Έλληνες το σπίτι όταν ζυγώνουν"*. Αυτό είναι ένα μοτίβο που επαναλαμβάνεται και τονίζει όχι τόσο την αγριότητα και τον απολίτιστο χαρακτήρα των Αιγυπτίων, όσο τη μεγάλη αγάπη του Θεοκλύμενου για την Ελένη και το φόβο του, μήπως την απαγάγει κανείς
- ✓ και η Ελένη στη σκηνή με τον Τεύκρο τήρησε ανάλογη στάση: "*μα, φύγε, ξένε, γρήγορα απ' τη χώρα, ο γιος πριν σ' αντικρίσει του Πρωτέα που βασιλεύει εδώ*"(στ.178 κεξ)
- ✓ σκηνοθετικές πληροφορίες: η γερόντισσα σε έντονο, αυστηρό ύφος "*όμως κι εσύ μαλάκωσε λιγάκι*", προσπαθεί σπρώχνοντας "*μη σπρώχνεις ντε*" να απομακρύνει το Μενέλαο, ο οποίος στέκεται στην πύλη του ανακτόρου "*Φύγε, γιατί στέκεις στη θύρα;*"
- ✓ "*τους ναυαγούς κανείς δεν τους πειράζει*"(στ.507): ιερό καθήκον αρχαίων Ελλήνων να φιλοξενούν, να προστατεύουν και να συνδράμουν τους ξένους, που είχαν την ανάγκη τους και που βρίσκονταν, άλλωστε, υπό την προστασία του Ξένιου Δία. Η απόφαση του Θεοκλύμενου να θανατώνονται οι Έλληνες που έρχονται στη χώρα του αποκαλύπτει τη διαφορά ανάμεσα στα ελληνικά και βαρβαρικά ήθη.

«*Σεβάσου, φίλε, τους θεούς, μια χάρη σου ζητούμε.*

Ο Δίας ο φιλόξενος τους ξένους προστατεύει,

Κι όπου να πάνε η χάρη του μαζί τους συνοδεύει» (Οδύσσεια, δ, 270-272)

- ✓ "*Αχ! που είσαι κοσμοξάκουστε στρατέ μου*"(στ.511): υπογραμμίζεται η τραγικότητα της θέσης του Μενέλαου, ο οποίος, ενώ στο παρελθόν απολάμβανε τις τιμές ενός βασιλιά, τώρα έχει φτάσει στο σημείο να παρακαλεί να του επιτραπεί η είσοδος σε ένα ανάκτορο και να τον περιφρονεί μια γερόντισσα σκλάβα: "*ες το εναντίον των*

πραγμάτων μεταβολή". Οι θεατές νιώθουν οίκτο για την τραγική του κατάσταση και τη δραματική μεταβολή της ζωής του

✓ «*Ποια είναι η χώρα αυτή;*»: στη συνέχεια της στιχομυθίας ο Μενέλαος κατατοπίζεται για γεγονότα που αφορούν στο παλάτι και την Αίγυπτο και υπάρχει σαφής αντιστοιχία με τη στιχομυθία της Ελένης με τον Τεύκρο, όταν η Ελένη ενημερώθηκε για την τύχη των δικών της. Τα δύο κεντρικά πρόσωπα του δράματος κατέχουν ένα μέρος της γνώσης για γεγονότα που τους αφορούν και προσπαθούν να το ολοκληρώσουν μέσω άλλων προσώπων

✓ "*η Αίγυπτος; Πού έχω αράξει ο δόλιος;*": ενώ προορισμός του Μενελάου είναι η πατρίδα του, η Σπάρτη "*κι ενώ ποθώ στον τόπο μου να φτάσω*"(στ.457) πληροφορείται προς μεγάλη έκπληξη και απογοήτευσή του ότι έχει ναυαγήσει στην Αίγυπτο

✓ "*Λείπει και των Ελλήνων εχθρός μέγας.*": και οι αυτές πληροφορίες επιβεβαιώνουν τις πληροφορίες που είχε δώσει η Ελένη στον Τεύκρο "*πήγε κυνήγι με τα σκυλιά του*" (στ.181-182), "*κι όποιον θα πετύχει Έλληνα τον σκοτώνει*" (στ.183-184)

✓ "*είναι η Ελένη εδώ, του Δία η κόρη*": η πληροφορία που δίνει η γερόντισσα στο Μενέλαο για την παρουσία της Ελένης στην Αίγυπτο προβάλλει έντονα το μοτίβο του "ειδώλου" και περιπλέκει τη δραματική κατάσταση, επαναφέροντας το παιχνίδι ανάμεσα στο "φαίνεσθαι" και το "είναι". Ο Μενέλαος περιέρχεται σε πλήρη σύγχυση και δε γνωρίζει ποια είναι η πραγματική Ελένη. Συνεπώς, ο ποιητής πρέπει να κατευθύνει την εξέλιξη του μύθου, έτσι ώστε βαθμιαία να οδηγηθούμε στην ταύτιση των δύο προσώπων, στην άρση της αντίθεσης ανάμεσα στο "φαίνεσθαι" και το "είναι" και στη λύση του δράματος

✓ "*Τι λες; Πώς είπες; Ποια; Πες το μου πάλι*"(στ.529): η συσσώρευση των ερωτήσεων υπογραμμίζει την έντονη συναισθηματική φόρτιση του Μενελάου και τη μεγάλη έκπληξη που του προκάλεσε η πληροφορία της γερόντισσας

✓ «*Πότε; Την έκλεψαν από τη σπηλιά μου;*»: Ο Μενέλαος προσπαθεί να δώσει μια λογική εξήγηση στην απροσδόκητη πληροφορία της γερόντισσας ότι η Ελένη βρίσκεται στην Αίγυπτο με τη σκέψη ότι ίσως την έκλεψαν από τη σπηλιά κατά την απουσία του αλλά η γερόντισσα απαντά ότι η Ελένη έφτασε στην Αίγυπτο «*Προτού να πάνε οι Αχαιοί στην Τροία*». Η ατμόσφαιρα για το Μενέλαο γίνεται θολή λόγω της αδυναμίας λογικής ερμηνείας των γεγονότων.

✓ «*Μα τώρα φύγε*»: στο σημείο αυτό φροντίζει ο ποιητής να διακόψει την ένταση που προκάλεσε η πληροφορία της γερόντισσας, ώστε να μας επαναφέρει στον κίνδυνο που αντιμετωπίζει ο Μενέλαος, αν τον αντιληφθεί ο βασιλιάς.

✓ "*Έχω στους Έλληνες αγάπη*": η γερόντισσα δικαιολογεί την ανοχή της απέναντι στο Μενέλαο και τη σιωπή που θα τηρήσει όσον αφορά στην άφιξη του στην Αίγυπτο - **θεατρική οικονομία**

✓ αξιοσημείωτες είναι οι **αντιθέσεις** που υπάρχουν στο κείμενο: α) η αυστηρή στάση της γερόντισσας στην αρχή αντιτίθεται στην υποχωρητικότητα και την ανοχή που δείχνει στο τέλος της σκηνής. β) το πρότερο βασιλικό μεγαλείο του Μενελάου αντιτίθεται στην άθλια κατάσταση του επαίτη στην οποία βρίσκεται τώρα

✓ ο Ευριπίδης φαίνεται ότι επέλεξε γυναίκα αντί για άνδρα θυρωρό για τους εξής λόγους: α. επειδή οι γυναίκες είναι πιο ευαίσθητες, πιο συναισθηματικές και πιο δειλές, β. επειδή ήθελε να φέρει σε ρήξη το Μενέλαο με μια γυναίκα, για να τονίσει την αθλιότητα στην οποία έχει περιέλθει

ΕΡΩΤΗΣΗ

Τι συναισθήματα γεννά στους θεατές η ρήξη του Μενελάου με τη γερόντισσα και γιατί;

Γ' ΣΚΗΝΗ (542-575)

ΣΤΟΧΟΙ

- ✓ να διαγράψουν το ήθος του Μενελάου μέσα από την αξιολόγηση που επιχειρεί των πληροφοριών που του έδωσε η γερόντισσα
- ✓ να αξιολογήσουν τα επιχειρήματα με τα οποία ο Μενέλαος δικαιολογεί την απόφασή του να παραμείνει στην Αίγυπτο
- ✓ να συζητήσουν τα στοιχεία εκείνα που ταυτίζουν την Ελένη της Αιγύπτου με την Ελένη της Τροίας
- ✓ να διακρίνουν τα στοιχεία εκείνα που θα μπορούσαν, ενδεχομένως, να αποτελούν γελοιοποίηση του Μενελάου
- ✓ να διακρίνουν τις γνωμικές φράσεις και να σχολιάσουν την αλήθεια που εκφράζουν

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- ✓ ο Μενέλαος αξιολογεί τις πληροφορίες που του έδωσε η γερόντισσα στην προηγούμενη σκηνή, ότι δηλαδή ζει στην Αίγυπτο μια Ελένη καταγόμενη από τη Σπάρτη, κόρη του Δία ή του Τυνδάρεω, που σχετίζεται με την Τροία *"Είν' η Ελένη εδώ, του Δία η κόρη"* (στ.528), *"Η κόρη του Τυνδάρεω απ' τη Σπάρτη"* (στ.530)
- ✓ *«Μήπως κανένας ζει.... Τροία»*(στ.548-554): η βεβαιότητα του Μενελάου για την Ελένη της σπηλιάς τον οδηγεί σε μία πρόχειρη και απλοϊκή λύση, ότι δηλαδή πρόκειται για μία τυχαία σύμπτωση συνωνυμίας
- ✓ ο τρόπος με τον οποίον ο Μενέλαος αξιολογεί τις πληροφορίες αυτές αποκαλύπτει την αφέλεια, την απλοϊκότητα και την επιπολαιότητα του χαρακτήρα του. Ενώ όλες οι πληροφορίες συγκλίνουν στο ενδεχόμενο να βρίσκεται η πραγματική Ελένη στην Αίγυπτο, εκείνος αρνείται να δεχτεί μια πραγματικότητα, που υπερβαίνει το συμβατικό τρόπο σκέψης και συμβιβάζεται με απλοϊκά και αφελή συμπεράσματα *"κι ωστόσο ναι, πολλοί στην οικουμένη τα ίδια ονόματα έχουν κι οι γυναίκες κι οι πόλεις, καθώς φαίνεται"* (στ.556-558). Η τραγική άγνοια του ήρωα κυριαρχεί σε όλη τη σκηνή, καθώς μπροστά του έχουν τεθεί αντιμέτωποι ο κόσμος της ψευδαίσθησης, του «φαίνεσθαι» και ο κόσμος της πραγματικότητας, του «είναι». Το απορημένο ύφος και οι απλοϊκές ερωτοαποκρίσεις του Μενελάου δημιουργούν μια ατμόσφαιρα που ταλαντεύεται ανάμεσα στο σοβαρό και το αστείο συντηρώντας τη συναισθηματική φόρτιση του θεατή και παρατείνοντας την αμηχανία του για το πώς πρέπει να αντιδράσει. Πάντως, η στάση του Μενελάου δεν είναι ξένη προς το ήθος του. Και αργότερα αυτός εμφανίζεται βραδύνους και αδυνατεί να καταστρώσει ένα σχέδιο φυγής, το οποίο αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου η Ελένη. Ίσως η λογική του Μενελάου να είναι εναρμονισμένη με την άθλια κατάσταση στην οποία βρίσκεται.
- ✓ *"κι ούτε, από φόβο στα λόγια της γριάς, θα φύγω"*(στ. 559-560): η οικονομία του έργου επιβάλλει ο Μενέλαος να παραβλέψει την προειδοποίηση της γριάς
- ✓ *"σκληρός αν είναι, θα τρέξω να κρυφτώ"*: οι επιπόλαιες σκέψεις του Μενελάου αλλά και η δειλία του έρχονται σε ρήξη με την εικόνα του γενναίου και λαμπρού αρχηγού της τρωικής εκστρατείας. Έτσι, μερικοί θεωρούν ότι ο Ευριπίδης εδώ γελοιοποιεί τον ήρωα. Θα μπορούσαμε, ωστόσο, να υποστηρίξουμε πως με τον τρόπο αυτό ο τραγικός ποιητής θέλει να υπογραμμίσει την αθλιότητά του και τη ριζική μεταστροφή της μοίρας του.

? *"το θελ' η ανάγκη"*: η ιδέα αυτή έχει εκφραστεί και αποφθεγματικά με τη ρήση *"Ανάγκα καί θεοί πείθονται"*. Σχολιάστε την

? Σε ποιο σημείο είναι δυνατό ο Μενέλαος να προκαλούσε το ειρωνικό γέλιο των θεατών;

? να διαγραφεί το ήθος του Μενελάου, όπως αυτό προβάλλεται στη β' και γ' σκηνή του α' επεισοδίου

ΕΛΕΝΗ" ΕΥΡΙΠΙΔΗ
ΕΠΙΠΑΡΟΔΟΣ (στ.576-587) & 1η σκηνή β' επεισοδίου (στ.588-658)

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

- ✓ ανακαλούμε στη μνήμη των μαθητών τις πληροφορίες που έδωσε ο Τεύκρος στην Ελένη σχετικά με την τύχη του Μενελάου στον πρόλογο
- ✓ ανακαλούμε τις πληροφορίες που έδωσε ο ίδιος ο Μενέλαος σχετικά με τις περιπέτειές του στο α' επεισόδιο

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να συνειδητοποιήσουν την αλλαγή που επιφέρει στη δραματική κατάσταση η πληροφορία της Θεονόης ότι ο Μενέλαος ζει
- ✓ να επισημάνουν τις διαφορές ανάμεσα στις πληροφορίες που παρέχει ο χορός και στις πληροφορίες που δίνει η ίδια η Ελένη
- ✓ να προσδιορίσουν τις συναισθηματικές μεταπτώσεις της Ελένης και τα αίτια που τις προκαλούν
- ✓ να επισημάνουν τα στοιχεία που οδηγούν στην πρώτη αναγνώριση (του Μενελάου από την Ελένη)
- ✓ να σχολιάσουν τη στάση του Μενελάου απέναντι στην Ελένη
- ✓ να επισημανθούν οι σκηνοθετικές και σκηνογραφικές πληροφορίες

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ ο Χορός βγαίνει από το παλάτι και κατευθύνεται για να πάρει τη θέση του στην ορχήστρα (επιπάροδος). Είναι μία από τις σπάνιες φορές που ο Χορός εγκαταλείπει την ορχήστρα, για να επανέλθει αργότερα
- ✓ ο Χορός δίνει σε γενικές γραμμές τις πληροφορίες που τους έδωσε η μάντισσα Θεονόη, της οποίας η μαντική συμβουλή έχει προοικονομηθεί από τον Πρόλογο [*«Σκοπός μου που ήρθα στο παλάτι ετούτο/ είναι να βρω τη μάντισσα Θεονόη», στ.169,170*]: ο Μενέλαος ζει, παραδέρνει στο πέλαγος μόνος του και περιπλανιέται σε ξένα ακρογιάλια. Ο Μενέλαος, ωστόσο, βρίσκεται κρυμμένος πίσω από τον τάφο του Πρωτέα και είναι περίεργο που δεν αντιδρά στα όσα ακούει να λέγονται για τον ίδιο. Ενδεχομένως, ο Μενέλαος μετά τις προειδοποιήσεις της γερόντισσας για τους κινδύνους που εγκυμονεί η παραμονή του στην Αίγυπτο, είναι ιδιαίτερα προσεχτικός και συγκρατημένος και περιμένει πρώτα να βεβαιωθεί για τις προθέσεις των γυναικών του Χορού και μετά να αποκαλυφθεί. Ασφαλώς, ο ποιητής μεθόδευσε έτσι τη σκηνή, για να επιτρέψει στην Ελένη να εκφράσει τα συναισθήματά της, πριν αντικρίσει το Μενέλαο
- ✓ *"ο Μενέλαος δεν επήγε στον τρισκότεινο τον Άδη"* (στ. 579-580): αναίρεση της πληροφορίας του Τεύκρου: *"Κι οι δυο χαθήκαν, όπως λέει ο κόσμος"*
- ✓ *"πάλι ξανάρχομαι στον τάφο ετούτον"*: ο τάφος του Πρωτέα δεν είναι ένα συμβατικό σκηνογραφικό στοιχείο. Επιτελεί διάφορες λειτουργίες: α. αποτελεί άσυλο για την Ελένη, στο οποίο καταφεύγει όταν αισθάνεται την τιμή της να απειλείται. β. δείχνει το σεβασμό που τρέφει ο Θεοκλύμενος για τον πατέρα του, γ. δίνει στα πρόσωπα του έργου τη δυνατότητα να κρυφτούν, όταν χρειάζεται
- ✓ η Ελένη δίνει κάποιες πληροφορίες επιπροσθέτως: α. Ο Μενέλαος έχει σωθεί με κάποιους συντρόφους του *"τριγύρω στη χώρα λέει πως έχει ναυαγήσει με λιγοστούς συντρόφους"*, β. όταν τα βάσανά του τελειώσουν θα έρθει στην Αίγυπτο *"μα θα 'ρθει, μόλις οι παιδεμοί του τελειώσουν"* (στ.593-594)-**τραγική ειρωνεία:** ο Μενέλαος βρίσκεται ήδη δίπλα της και σε λίγο θα τον αναγνωρίσει
- ✓ *"ένα δεν είπε μόνο, αν, όταν φτάσει, θα σωθεί κιόλας"*(στ.596-597): ο Ευριπίδης οργανώνει τη σκηνή έτσι, ώστε η Ελένη να αγνοεί τι μέλλει γενέσθαι, όταν ο Μενέλαος φτάσει στην Αίγυπτο. Με τον τρόπο αυτό συντηρεί το ενδιαφέρον και επιτείνει την αγωνία των θεατών για την τελική έκβαση της ιστορίας. Όσα ακολουθούν θα ήταν χωρίς νόημα, αν η Ελένη γνώριζε από τώρα ότι ο Μενέλαος θα σωθεί στην Αίγυπτο
- ✓ *«Πότε θα 'ρθεις που τόσο λαχταρώ να σ' αντικρίσω;»*: η ρητορική ερώτηση της ηρωίδας αισθητοποιεί τη συναισθηματική φόρτιση που της δημιουργήσαν οι πληροφορίες της Θεονόης, αποκαλύπτει το ήθος της, ενώ συγχρόνως τονίζει και την τραγική της άγνοια
- ✓ η Ελένη, μόλις αντιλαμβάνεται την παρουσία του Μενελάου, ο οποίος έχει κρυφτεί πίσω από τον τάφο του Πρωτέα, καταφεύγει στο άσυλο της, τον τάφο του Πρωτέα, για να προστατευτεί.

✓ σηγοθετικές&σκηνογραφικές πληροφορίες: η Ελένη φοβισμένη σπεύδει στο βωμό του Πρωτέα "εσύ που φοβισμένη ορμάς απάνω στον τάφου τα σκαλιά" (στ.607,608), ο Μενέλαος προσπαθεί να τη συγκρατήσει πιάνοντας της το χέρι "μη φεύγεις, στάσου"(στ.609), "πιάνοντάς με"(στ.612). Η Ελένη τρέχει στο βωμό "Στάσου, μην τρέχεις"(στ.618). Όταν η Ελένη συνειδητοποιεί ότι ενώπιόν της βρίσκεται ο Μενέλαος, προσπαθεί να τον αγκαλιάσει και ο Μενέλαος την απομακρύνει "Σταμάτα,μη μ' αγγίζεις"

✓ η Εκάτη ήταν θεά με χθόνιο χαρακτήρα και με μαγικές ιδιότητες. Η Μήδεια από αυτή διδάχτηκε τη μαγική τέχνη. Στις παραστάσεις εικονίζεται να κρατά δάδα, να ακολουθείται από σκύλους και γυναίκες που ενσαρκώνουν διάφορα τρομακτικά πνεύματα, όπως η Μέδουσα, η Λάμια, η Έμπουσα. Εμφανιζόταν σε σταυροδρόμια και γι' αυτό λεγόταν *Τριοδιτις και Ενοδία*. Σε αυτά οι άνθρωποι έστηναν βωμούς για χάρη της

✓ η σκηνή της πρώτης αναγνώρισης του Μενελάου από την Ελένη στηρίζεται σε τρία στοιχεία:

α. Την ομοιότητα του ανθρώπου που έχει μπροστά της η Ελένη με το Μενέλαο "κι εσύ με το Μενέλαο, τα 'χω χάσει"(στ.628'

β. την ομολογία του Μενελάου "Σωστά το δύστυχο με έχεις γνωρίσει" στ.629

γ. την πληροφορία της Θεονόης ότι ο Μενέλαος θα φτάσει στην Αίγυπτο "μα θα 'ρθει, μόλις οι παιδεμοί του τελειώσουν" (στ.593-594)

Η αναγνώριση θεωρείται κάπως βιαστική και άτεχνη και η αντίδραση της Ελένης κάπως χλιαρή και ψυχρή

✓ ο Μενέλαος δε δέχεται ότι η γυναίκα που βλέπει είναι η Ελένη. Τα στοιχεία τα οποία έχει αυτός στη διάθεσή του είναι:

α. Η ομοιότητα αυτής της γυναίκας με την Ελένη "Όμοια, απαράλλαχτη με την Ελένη"(στ. 625)

β. η ομολογία της ότι αυτή είναι η Ελένη "Μετά από χρόνια στη γυναίκα σου ήρθες"(στ.628)

γ. η μαρτυρία της γερόντισσας ότι στην Αίγυπτο βρίσκεται η Ελένη από τη Σπάρτη, η κόρη του Δία-Τυνδάρεω. Ο Μενέλαος απορρίπτει όλα αυτά τα στοιχεία. Σε πλήρη σύγχυση ανάμεσα στο "φαίνεσθαι" και στο "είναι" για μια ακόμη φορά αρνείται να υπερβεί το συμβατικό τρόπο θεώρησης των πραγμάτων. Είναι προφανής η τραγική του πλάνη, η οποία οφείλεται στην προσκόλλησή του στα φαινόμενα. Βέβαια, ο Ευριπίδης μεθοδεύει τις εξελίξεις έτσι, ώστε να πετύχει την κορύφωση της δραματικής ατμόσφαιρας με τη σκηνή με τον Αγγελιαφόρο που ακολουθεί.

✓ Η μονομερής αναγνώριση που συνέθεσε ο Ποιητής αυξάνει την αγωνία των θεατών, ανανεώνει την τραγικότητα της σκηνής και προκαλεί αύξηση του ενδιαφέροντος για την εξέλιξη της τραγικής συνάντησης

✓ Η Ελένη παρουσιάζει συναισθηματικές μεταπτώσεις: αρχικά εισέρχεται στη σκηνή χαρούμενη και ευτυχισμένη εξαιτίας των ευχάριστων ειδήσεων που πήρε από τη Θεονόη. Η εμφάνιση του Μενελάου και η παρερμηνεία των προθέσεων του της προκαλούν τρόμο και φόβο. Η αναγνώριση πάλι δημιουργεί ευχάριστα συναισθήματα που μειώνονται από την άρνηση του Μενελάου να δεχτεί ότι μπροστά του έχει την Ελένη. Οι συναισθηματικές αυτές μεταπτώσεις εντείνουν τη δραματική ατμόσφαιρα και τονίζουν την τραγικότητα της ηρωίδας.

?

Na σχολιάσετε την αντίδραση του Μενελάου και της Ελένης, όταν αντικρίζουν ο ένας τον άλλον

?

Γιατί ο Μενέλαος αδυνατεί να δεχτεί τις εξηγήσεις της Ελένης;

ΕΛΕΝΗ" ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Β' σκηνή Β' επεισοδίου (στ.659-774)

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

- ✓ ανακαλούμε στη μνήμη των μαθητών τη σκηνή της αναγνώρισης του Μενέλαου από την Ελένη
- ✓ ανακαλούμε τις πληροφορίες που μας έχει δώσει η Ελένη στον Πρόλογο σχετικά με το θέμα του ειδώλου

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να συνειδητοποιήσουν το ρόλο του Αγγελιαφόρου Α' και το λόγο που επιβάλλει την εμφάνισή του (ενότητα τόπου)
- ✓ να κατανοήσουν το ρόλο του "ειδώλου" και τη σημασία των λόγων του
- ✓ να αξιολογήσουν την τεχνική της δεύτερης αναγνώρισης (της Ελένης από το Μενέλαο)
- ✓ να παρακολουθήσουν πώς οδηγούμαστε στην πλήρη αποκατάσταση της τιμής και αξιοπρέπειας της Ελένης
- ✓ να βιώσουν τη συναισθηματική κατάσταση της Ελένης και του Μενελάου
- ✓ να επισημάνουν τις σκηνοθετικές πληροφορίες που υπάρχουν στο κείμενο
- ✓ να προσδιορίσουν τον τρόπο με τον οποίο η Ελένη προσπαθεί να υπερασπιστεί την τιμή και την αξιοπρέπειά της
- ✓ να δικαιολογήσουν την άρνηση της Ελένης να αφηγηθεί το παρελθόν της και να αξιολογήσουν τα επιχειρήματα που χρυσιμοποιεί, για να πείσει το Μενέλαο
- ✓ να επισημάνουν τα γεγονότα στα οποία αναφέρεται η ηρωίδα και τα οποία συνθέτουν το παρελθόν της και υπογραμμίζουν την τραγικότητά της
- ✓ να διαπιστώσουν την πίστη και αφοσίωση της Ελένης στο Μενέλαο και να αντιπαραθέσουν την ευαισθησία της στην ψυχρότητα του Μενελάου
- ✓ να διακρίνουν τον τρόπο με τον οποίο ο Μενέλαος, μετά το «είδωλο», αποκαθιστά την τιμή της Ελένης
- ✓

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ η εμφάνιση του αγγελιαφόρου επιβάλλεται από την "ενότητα του τόπου". Αφού το σκηνικό δεν είναι δυνατό να αλλάξει, ο ποιητής αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει τον Αγγελιαφόρο, για να μεταφέρει στους θεατές όσα διαδραματίστηκαν στη σπηλιά.
- ✓ Η άφιξη και η διήγηση του Αγγελιαφόρου δημιουργούν μια ανανέωση στη δραματική ατμόσφαιρα και ανατροφοδοτούν το ενδιαφέρον των θεατών. Από σκηνοθετική άποψη ο ποιητής δημιουργεί το κατάλληλο έδαφος, που προετοιμάζει τη σημαντικότητα της διήγησης του Αγγελιαφόρου. Τον παρουσιάζει να περιπλανιέται στην εχθρική και αφιλόξενη χώρα, να αντικρύζει με ανακούφιση το Μενέλαο, λαχανιασμένος και βιαστικός να εισέρχεται στη σκηνή και να μιλά για «θαύμα τρανό».
- ✓ **Θαύμα τρανό(στ.663):** ο Αγγελιαφόρος δεν αποκαλύπτει αμέσως το λόγο της άφιξής του. Προηγείται ένας βραχύς διάλογος ικανός να εξάψει την περιέργεια των θεατών και να κλιμακώσει την αγωνία των προσώπων που βρίσκονται επί σκηνής, ενώ παράλληλα αποκαλύπτει τον αφελή και απλοϊκό χαρακτήρα του Αγγελιαφόρου
- ✓ **Εχάθηκε η γυναίκα σου πετώντας (στ.667):** στο σημείο αυτό τερματίζεται το παιχνίδι ανάμεσα στο "φαίνεσθαι" και στο "είναι", εφόσον αποκαλύπτεται η νεφελώδης, απατηλή υπόσταση της Ελένης της Τροίας. Από τούδε και στο εξής το μοτίβο του "ειδώλου" παύει να κινεί τα νήματα της τραγωδίας μας
- ✓ **"Τρωαδίτες ... φήμες"(στ.670-680):** ο ευθύς λόγος που επιλέγεται από τον ποιητή, για να μεταφέρει το λόγο του ειδώλου, χαρίζει αμεσότητα και ζωντάνια στη σκηνή
- ✓ με το λόγο του ειδώλου ο ποιητής αφενός αποκαθιστά την αξιοπρέπεια της Ελένης αποδεικνύοντας ότι υπήρξε όργανο για την πραγματοποίηση της επιθυμίας των θεών, αφετέρου καταδικάζει τον

Τρωικό πόλεμο -και τον πόλεμο εν γένει-, που έγινε για ένα είδωλο, μια σκία, επειδή ξεγελάστηκαν οι άνθρωποι από τα απατηλά «της Ήρας τα έργα».

- ✓ η σκηνή αυτή ανακαλεί τις ομηρικές "θεϊκές επιφάνειες"
- ✓ **"Χαίρε της Λήδας κόρη"**: ο Αγγελιαφόρος βλέποντας την Ελένη πιστεύει ότι έχει μπροστά το "είδωλο" που δραπέτευσε στον ουρανό. Την επιπλήττει μάλιστα για τα δεινά που προκάλεσε στους Έλληνες στην Τροία «*φτάνουν τα πάθη που υποφέραν ο άντρας σου στην Τροία κι οι σύμμαχοί του.*» και με αφελή θρασύτητα δηλώνει ότι δε θα την αφήσει να συνεχίσει τα παιχνίδια της «*δε θα σ' αφήσω να μας περιπαίξεις*». Η σκηνή αυτή θεωρείται από τις "πιο ευρηματικές στην ευριπίδεια δραματουργία"
- ✓ Η πληροφορία του Αγγελιαφόρου σχετικά με το είδωλο είναι καθοριστικής σημασίας, εφόσον αίρει τη βασική επιφύλαξη που είχε ο Μενέλαος στην προηγούμενη σκηνή **"αυτής μες στη σπηλιά που ήρθε απ' την Τροία (ενν. Είμαι ομόκλινος και αφέντης)**. Η πληροφορία αυτή θα οδηγήσει στη δεύτερη αναγνώριση
- ✓ Η αναγνώριση της Ελένης από το Μενέλαο δεν απορρέει με τρόπο φυσικό από την εξέλιξη των πραγμάτων και έτσι αποδυναμώνεται η συγκινησιακή ένταση της συνάντησης των δύο συζύγων. Γι' αυτό θεωρείται "πεπονημένη", φτιαχτή, κάπως άκομψη και άτεχνη.
- ✓ Αξίζει να παρακολουθήσει κανείς τις εκδηλώσεις χαράς και ευτυχίας των δύο συζύγων. Και οι δύο συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο και εκφράζουν την ευτυχία τους με τα ίδια λόγια. Η Ελένη, ωστόσο, παρουσιάζεται περισσότερο συναισθηματική και εκδηλωτική, ενώ ο Μενέλαος εμφανίζεται πιο συγκρατημένος. Ο Χατζηανέστης σχολιάζει: «*Στους στίχους ... έχουμε το συγκινησιακό σύνδρομο της αναγνώρισης*»
- ✓ **(στίχοι 728-782)**: η προϊστορία της Ελένης και τα δεινά που έπληξαν την οικογενειά της έχουν αναφερθεί από την ίδια και το Χορό στον Πρόλογο και την Πάροδο. Είναι φυσικό να θέλει και ο Μενέλαος να ενημερωθεί σχετικά με αυτά. Πάντως, ο τρόπος με τον οποίο αντιδρά είναι τυπικός και ψυχρός, σύμφωνος, ίσως, με το χαρακτήρα ενός σκληρού πολεμιστή. Και η Ιφιγένεια στην «*Ιφιγένεια η εν Ταύροις*» ζητά μετά την αναγνώριση του Ορέστη να μάθει τον τρόπο με τον οποίο και το λόγο για τον οποίο έφτασε στη χώρα των Ταύρων και να πληροφορηθεί για τη μοίρα της οικογένειάς τους.
- ✓ Η Ελένη πριν αρχίσει να δίνει τις σχετικές πληροφορίες προσπαθεί να πείσει το Μενέλαο για την τιμιότητα, αγνότητα και αξιοπρέπειά της. **"δεν πήγα εγώ με γρήγορο καράβι στην αγκαλιά ενός βάρβαρου"(στ.736-737)**. "Αυτός είναι ο βασικός παράγοντας που ρύθμιζε τη συμπεριφορά της ως τώρα
- ✓ το τμήμα αυτό της τραγωδίας, όπου κυριαρχεί η μελαγχολία και η θλίψη, δίνεται αντιστικτικά ως προς τη χαρά και ευτυχία της σκηνής της αναγνώρισης αισθητοποιώντας τη συνύπαρξη της ευτυχίας με τη δυστυχία στη ζωή των θνητών
- ✓ **"Ω Πάρη που μου ρήμαξες το σπίτι"(στ.764)**: ο Μενέλαος ξεσπά σε μια λυρική κραυγή πόνου και οργής και μεταθέτοντας την ευθύνη του Τρωικού πολέμου από την Ελένη στον Πάρη ο Μενέλαος αποκαθιστά με τη σειρά του την τιμή της Ελένης παραβλέποντας το γεγονός ότι τόσο η Ελένη όσο και ο Πάρης υπήρξαν όργανα της βούλησης των θεών.

? Ποιες πληροφορίες δίνει η Ελένη στο Μενέλαο στους στίχους 729-772 και πώς αυτές οδηγούν στη δικαίωσή της και την επιβεβαίωση της αθωότητάς της;

? να επισημάνετε το ρόλο του ειδώλου και να αποδώσετε τη σημασία των λόγων του

ΕΛΕΝΗ" ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Β΄ σκηνή Β΄ επεισοδίου (στ.773-837)

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

- ✓ ανακαλούμε το λειτουργικό ρόλο του Αγγελιαφόρου στη β΄ σκηνή του Β΄ επεισοδίου
- ✓ ανακαλούμε τις πληροφορίες της εισαγωγής του σχολικού εγχειριδίου στη δραματική ποίηση σχετικά με τις φιλοσοφικές και θρησκευτικές ιδέες στο έργο του Ευριπίδη

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να κατανοήσουν οι μαθητές το ήθος του αγγελιαφόρου και να διακρίνουν τον τρόπο με τον οποίον ο Ευριπίδης ενυφαίνει σε αυτό τη διάνοια και τις απόψεις που εκφράζει
- ✓ να προσδιορίσουν την ιδιαίτερη σχέση Μενέλαου-Αγγελιαφόρου
- ✓ να κατανοήσουν τις απόψεις του για το θεό, την τύχη, τον ιδανικό δούλο και να ανιχνεύσουν τη σχέση τους με τη δραματική κατάσταση
- ✓ να συσχετίσουν το πλούσιο γνωμικό στοιχείο με το φιλοσοφικό υπόβαθρο στις τραγωδίες του Ευριπίδη και με τη σύγχρονη του ιστορική πραγματικότητα
- ✓ να προσδιορίσουν τις συναισθηματικές εναλλαγές του Αγγελιαφόρου με βάση την αναφορά του στο παρόν, παρελθόν και μέλλον

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ **"Άσε, Μενέλαε, τη χαρά μαζί σας να γευτώ":** ο Αγγελιαφόρος παρεμβαίνει αυτόβουλα και απρόσκλητα. Η συμπεριφορά του είναι ανάλογη με το ήθος του: πρόκειται για έναν πιστό υπηρέτη του Μενελάου που αισθάνεται την ανάγκη να μοιραστεί με τους κύριους του τη μεγάλη συγκίνηση της συνάντησής τους μετά από τόσα χρόνια και τόσες περιπέτειες.
- ✓ **"τόσος μόχθος κι αγώνας για έναν ίσκιο":** σε μία μόνο φράση αποτυπώνεται το παράλογο του πολέμου *"για ένα πουκάμισο αδειανό, για μian Ελένη"* Σεφέρης
- ✓ **"δυσκολονόητος ο θεός, παιδί μου":** το παράδειγμα του Μενελάου και της Ελένης επιβεβαιώνει και αισθητοποιεί την άποψη του Αγγελιαφόρου για το θεό που εδώ ταυτίζεται με την τύχη, το πεπρωμένο. Η ευτυχία και η δυστυχία εναλλάσσονται μες στη ζωή των θνητών με τρόπο απρόβλεπτο και με ρυθμό ακανόνιστο *"εδώθε κείθε σέρνει πότε ψηλά, πότε βαθιά τα πάντα"*.

- ✓ **"δεν ντρόπιασες το γέροντα γονιό σου"**: η τιμή της Ελένης αποκαθίσταται και από το γέροντα υπηρέτη του Μενελάου
- ✓ **"Όποιος δε νιώθει σέβας δούλο να με λένε"**: η άποψη που διατυπώνει ο Αγγελιαφόρος εδώ για τους δούλους φαίνεται πως απηχεί την άποψη του Ευριπίδη. Καταρχάς, ο Ευριπίδης παραδέχεται την αναγκαιότητα του θεσμού της δουλείας. Ωστόσο, βάζει τον Αγγελιαφόρο να διακρίνει ανάμεσα στη σωματική και την πνευματική ελευθερία και να παρουσιάζει τον εαυτό του ως τον άνθρωπο που προσπαθεί να εξισορροπήσει την αδυναμία, που του δημιουργεί η στέρηση της ελευθερίας του με τις αρετές της ψυχής. Έτσι, ο Αγγελιαφόρος, αν και στερείται της σωματικής τους ελευθερίας, διατηρεί ελεύθερο και αδούλωτο το φρόνημα και την ψυχή του. Πβ. "Ελεύθεροι Πολιορκημένοι" του Δ.Σολωμού
- ✓ **"Τώρα έλα, μοιράσου....να σωθούμε"**: προοικονομούνται μελλοντικές σκηνές. Αυτό δείχνει τη θαυμαστή οικονομία του έργου και τη δραματική τεχνική του Ευριπίδη
- ✓ **«δυσκολονόητος ο θεός»**: ταυτόχρονα γίνεται λόγος για το θεό και την τύχη. Σύμφωνα με τον ποιητή η μία από τις δύο έννοιες μπορεί να αντικαθιστά την άλλη. Η αβεβαιότητα, η έλλειψη συνοχής, το παράλογο είναι χαρακτηριστικά τόσο των ενεργειών των θεών όσο και των μεταβολών της τύχης
- ✓ **"μα βλέπω κούφια τη μαντική, ψευτιές γεμάτη....σοφός μάντης"**: ο Ευριπίδης μέσω του Αγγελιαφόρου υψώνει δριμύ κατηγορητήριο εναντίον των μάντεων και της μαντικής. Η καταφορά αυτή εναντίον των μάντεων θεωρείται ότι απηχεί την οργή των Αθηναίων κατά των μάντεων που με τους χρησμούς τους ενθάρρυναν τη Σικελική εκστρατεία που απέβη ολέθρια για την Αθήνα. Έχουμε, λοιπόν, εδώ ένα σαφή υπαινιγμό στη σύγχρονη του ποιητή πραγματικότητα
- ✓ **«Με τη φωτιά και τα πουλιά μαντείες τίποτα δεν αξίζουν»**: θυμίζουμε την περίφημη σκηνή στο Μ της Ιλιάδας (στ. 195), όπου ο Πολυδάμας προτρέπει τον Έκτορα να μην επιτεθεί στους Έλληνες εξαιτίας του οιωνού που παρουσιάστηκε και αυτός απάντησε με το περίφημο: «εἷς οἰωνός ᾿ριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης»
- ✓ ο Ευριπίδης βάζει ανθρώπους της "κοινής λογικής" να εκφέρουν παρόμοιες απόψεις για τους μάντεις. Τούτο συμβαίνει, γιατί οι άνθρωποι του λαού πολλές φορές διακρίνονται για τη θυμοσοφία τους και, επιπλέον, γιατί θέλει να εξυψώσει τους απλούς ανθρώπους και να δείξει έτσι τον ανθρωπισμό του
- ✓ αξίζει να παρατηρηθεί ότι ο Αγγελιαφόρος, και συνεπώς ο Ευριπίδης, κάνει σαφή διάκριση ανάμεσα στους θεούς και τους ανθρώπους μάντεις. Υποστηρίζει πως πρέπει να στηρίζεται κανείς στους θεούς και να περιφρονεί τους μάντεις, για να αποφύγει ενδεχομένως την κατηγορία της ασέβειας. Επιπλέον, διατείνεται ότι ένας άνθρωπος, για να προκόψει στη ζωή του, δεν πρέπει να καταφεύγει στις μαντείες αλλά να στηρίζεται στις προσωπικές του δυνάμεις, τη γνώμη και την ευβουλία **"σωστό μυαλό και νους, να σοφός μάντης"**

* **ερώτηση**

Ποιες είναι οι απόψεις του Αγγελιαφόρου για τη μαντική (στ. 822-837) και ποια η σχέση τους με το δράμα και την ιστορική πραγματικότητα της εποχής του ποιητή;

γ' σκηνή Β' επεισοδίου (στ.838-950)
α' μέρος (στ.838-897)

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να αξιολογήσουν την αντίδραση του χορού
- ✓ να εκτιμήσουν την τέχνη με την οποία ο ποιητής αποφεύγει την επιβράδυνση και να προσδιορίσουν το λόγο που τον κάνει να την αποφεύγει
- ✓ να αντιληφθούν τον τρόπο με τον οποίον ο ποιητής κρατά αμείωτο το ενδιαφέρον των θεατών
- ✓ να διαγράψουν το ήθος των προσώπων

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ ο χορός στο σημείο αυτό δείχνει κάποιο στοιχείο θρησκευτικότητας και συμφωνεί με τον Αγγελιαφόρο ότι οι θεοί και όχι οι άνθρωποι είναι οι καλύτεροι μάντεις και σύμβουλοι για τα ανθρώπινα
- ✓ **"απ' την Τροία δύστυχε...δικών μας"**: ο Μενέλαος περιέγραψε τις περιπέτειές του στο στίχο 454 κ.ε. Θα ήταν συνεπώς πληκτική και ανιαρή μια εκ νέου εξιστόρηση των περιπετειών του. Για να αποφύγει μια τέτοια άσκοπη επιβράδυνση, ο Ευριπίδης θέτει στο στόμα της Ελένης το επιχείρημα ότι για εκείνη αυτό που έχει σημασία είναι ότι ο Μενέλαος σώθηκε και όχι το πώς σώθηκε.
- ✓ **"με ρώτησες πολλά.....θλίψη"**: με μια σύντομη παρέκβαση ο Μενέλαος αναφέρει μερικούς σταθμούς των περιπετειών του. Και ο ίδιος πιστεύει ότι θα ήταν ανώφελη και το βασικότερο επώδυνη μια διεξοδική αναφορά στο τυραννισμένο παρελθόν του.
- ✓ **"Φτωχέ για να σε θανατώσουν"**: η τραγικότητα των προσώπων εκφράζεται σε αυτό το έργο και με τη μετάπτωση από την ευτυχία στη δυστυχία με την εμφάνιση ενός νέου κινδύνου. Μετά τη μεστή χαράς σκηνή της αναγνώρισης ένας νέος κίνδυνος απειλεί το Μενέλαο
- ✓ **"Βιάσου και φύγε γρήγορα από τη χώρα"**: ιδιαίτερα δραματική είναι η προτροπή της Ελένης προς το Μενέλαο να φύγει από την Αίγυπτο, για να σωθεί. Αυτή ανακαλεί τη στάση που τήρησε η Γερόντισσα απέναντί του αλλά και την αντίθετη συμπεριφορά της Ελένης, μόλις τον αναγνώρισε. Τότε τον παρακαλούσε να μείνει, τώρα τον προτρέπει να φύγει. Ασφαλώς, κίνητρο της συμπεριφοράς της αποτελεί η αγάπη και η έγνοια για το σύζυγό της.
- ✓ Στη στιχομυθία των στίχων 860-897 εξάιρεται η αγάπη και η αφοσίωση του ζευγαριού. Η Ελένη διαβεβαιώνει το Μενέλαο για την πρόθεσή της να διαφυλάξει ακέραια την τιμή και υπόληψή της *"ανέγγιχτη φυλάγω την τιμή μου"/"το γάμο να ξεφύγω ικέτισσα ήρθα"*, ενώ ο Μενέλαος εκφράζει την απόφασή του να αγωνιστεί και να πεθάνει για την Ελένη. Αξιοσημείωτη είναι η μεταστροφή του Μενέλαου από την αθλιότητα και τη δειλία *"σκληρός αν είναι, θα τρέξω να κρυφτώ"* (στ.567,568) στην ηρωική αντιμετώπιση των πραγμάτων *"Κάλλιο ας χαθώ χτυπώντας τους εχθρούς μου"*

? Για ποιους λόγους ο ποιητής κάνει το Μενέλαο να αφηγείται σύντομα τις περιπέτειές του (στ. 842-852); Με ποια επιχειρήματα ο Μενέλαος δικαιολογεί τη στάση του;

ΕΛΕΝΗ" ΕΥΡΙΠΙΔΗ

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

- ✓ Ανακαλούμε τις πληροφορίες τις σχετικές με τη μαντική ικανότητα της Θεονόης
- ✓ Ανακαλούμε τις απειλές του Θεοκλύμενου εναντίον οποιουδήποτε τολμήσει να διεκδικήσει την Ελένη

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ Να επισημάνουν οι μαθητές τους κινδύνους που ελλοχεύουν για τους δύο ήρωες και το ρόλο που διαδραματίζει η Θεονόη
- ✓ Να διαπιστώσουν τη δυσπιστία του Μενέλαου για την αφοσίωση της Ελένης σε αυτόν και τις αμοιβαίες διαβεβαιώσεις αγάπης και πίστης
- ✓ Να αξιολογήσουν την επίδειξη ανδρείας εκ μέρους του Μενέλαου σε συσχετισμό με τη δειλία που έδειξε στις προηγούμενες σκηνές
- ✓ Να κατανοήσουν τη σύγχυση την οποία προκαλεί στην Ελένη η εμφάνιση της Θεονόης (φύγε... γιατί να φύγεις...)
- ✓ Να ερμηνεύσουν το ρόλο που παίζει η απειλή του θανάτου ως μέσου υπεράσπισης της τιμής και της αξιοπρέπειας του Μενέλαου και της Ελένης
- ✓ Να υπογραμμίσουν τον τρόπο με τον οποίον ο Ευριπίδης κατορθώνει να εντείνει το ενδιαφέρον των θεατών

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ **«Μονάχα μια η ελπίδα να σώθουμε»:** Από αυτό το σημείο και μετά υποστηρίζεται ότι ξεφεύγουμε από την τραγωδία με τη σοβαρή και επίσημη ατμόσφαιρα και μπαίνουμε στο κλίμα ενός δράματος μηχανορραφίας, χωρίς αυτό, βέβαια, να σημαίνει πως η τραγωδία χάνει τον τραγικό της χαρακτήρα
- ✓ **«Χρυσάφι, τόλμη ή παρακάλια;»:** ο ποιητής ίσως έχει κατά νου την παρόμοια φράση του Κλέωνα, όταν προσπαθούσε να πείσει τους Αθηναίους να σκοτώσουν τους Μυτιληναίους: «*δεν πρέπει να δημιουργήσουμε ελπίδα για συγγνώμη ούτε που γίνεται πιστευτή με το λόγο ούτε που εξαγοράζεται με χρήματα*»
- ✓ **"Φτάνει να μη μάθει ο βασιλιάς πως ήρθες"(στ.900):** ο Μενέλαος αρχικά πίστευε πως θα αρκούσε να αποκαλύψει την ταυτότητά του, για να εξασφαλίσει τη βοήθεια του βασιλιά της Αιγύπτου **"Της Τροίας την ξακουσμένη φωτιά γνωρίζουνε παντού κι εμένα, το Μενέλαο που την άναψε"**, μολονότι η γερόντισσα τον είχε προειδοποιήσει ότι, αν γινόταν αντιληπτός από το βασιλιά, θα φονευόταν **"Ο αφέντης αν σ' έβρει εδώ, το θάνατο θα λάβεις για δώρο της φιλοξενίας"**. Η Ελένη επιβεβαιώνει τα λόγια της γερόντισσας υποστηρίζοντας ότι, για να μπορέσουν να σωθούν, θα πρέπει να μείνει μυστική η άφιξή του στην Αίγυπτο
- ✓ **"όχι· μονάχα η αδερφή του η Θεονόη"(στ.904):** τις προφητικές ικανότητες της Θεονόης τις έχουμε πληροφορηθεί τόσο από τον Τεύκρο **"Σκοπός μου που ήρθα στο παλάτι ετούτο είναι να βρω τη μάντισσα Θεονόη"**, όσο και από την Ελένη **:"Πάλι ξανάρχομαι στον τάφο ετούτον, αφού από τη Θεονόη που τα πάντα γνωρίζει, πήρα ευχάριστες ειδήσεις"**. Στο σημείο αυτό προοικονομείται η εμφάνιση της Θεονόης στο τέλος του επεισοδίου και ο σημαντικός της ρόλος στην εξέλιξη των γεγονότων
- ✓ **"Τάχατες από τη βία θα με προδώσεις;"(στ.917):** ο Μενέλαος εξακολουθεί να δυσπιστεί για την αφοσίωση της Ελένης (πβ. Στ.879: *"Καλά όσα λες, μα πώς να σε πιστέψω;"*)
- ✓ **"Με το ίδιο ξίφος... δοξασμένα"(στ.920-924):** αμοιβαίες διαβεβαιώσεις αγάπης και πίστης που επισφραγίζουν το συναισθηματικό τους δέσιμο και το ηρωικό τους φρόνημα
- ✓ **"Ας έρθει όποιος τολμά":** ο ποιητής αποκαθιστά το ηρωικό ήθος του Μενέλαου, ο οποίος αρχικά είχε φανεί δειλός **"σκληρός αν είναι, θα τρέξω να κρυφτώ"** (στ.567,568). Η καυχισιολογία του, ωστόσο, μετά τη δειλία που έδειξε στις προηγούμενες σκηνές, θα μπορούσε να προκαλέσει τη θυμηδία στους θεατές.
- ✓ Αξιοπρόσεχτο είναι το δίλημμα του Μενέλαου: να πεθάνει αντιμετωπίζοντας τους εχθρούς ή να δείξει δειλία και να σωθεί φεύγοντας από τη θάλασσα. Η επιλογή του να αγωνιστεί και να πεθάνει για να κερδίσει την Ελένη είναι σύμφωνη με το ηρωικό ιδεώδες και του εξασφαλίζει υστεροφημία και έναν λαμπρό τάφο στην πατρίδα **"τον ψυχωμένον άντρα που αφάνισαν οι εχθροί του, σε αψηλό τον θάβουν τάφο"**
- ✓ Η Θέτιδα, ο Τελαμώνας και ο Νέστορας είναι τρία πρόσωπα που έχασαν τα παιδιά τους στον Τρωικό πόλεμο και θα μπορούσαν να επιπλήξουν το Μενέλαο, αν επιβιώσει δείχνοντας δειλία
- ✓ Χαρακτηριστική είναι η υποταγή του Μενέλαου στην Ελένη. Αυτή αναλαμβάνει την πρωτοβουλία των κινήσεων και αυτή καταστρώνει το σχέδιο εξαπάτησης του Θεοκλύμενου που θα τους εξασφαλίσει τη φυγή και τη σωτηρία. Το ίδιο συμβαίνει και στην **«Ιφιγένεια τήν έν Ταύροις»**. Εκεί ο Ορέστης δικαιολογεί την υποταγή του στην Ιφιγένεια με τη φράση: **«δειναί γυναίκες εύρίσκειν τέχνας»**. Ενδεχομένως, ο Ευριπίδης δίνει την πρωτοβουλία στην Ελένη όχι τόσο γιατί θέλει να προβάλλει αυτή ως γυναίκα, όσο γιατί αυτή γνωρίζει καλύτερα το περιβάλλον και τα πρόσωπα.
- ✓ **"Φύγε· γιατί να φύγεις, αφού ξέρει, έτσι κι αλλιώς, πως είσαι εδώ φτασμένος" (στ.946-947))** Η ανησυχία και η σύγχυση της Ελένης φαίνεται: α. Από το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί και σχετίζεται με το θάνατο **"χαθήκαμε", "πάω χαμένη"**, β. από την αντιφατική της στάση απέναντι στο Μενέλαο, γ. από το ύφος της, δ. Από τις κινήσεις που ενδεχομένως κάνει

ποιος είναι ο κίνδυνος που αντιμετωπίζει το ζευγάρι των ηρώων; Πώς αποφασίζει να τον αντιμετωπίσει;

?

«*Ας έρθει όποιος τολμά*": να σχολιάσετε την επίδειξη ηρωισμού εκ μέρους του Μενέλαου λαμβάνοντας υπόψη και την προηγούμενη συμπεριφορά του.

δ' σκηνή Β' επεισοδίου (στ.951-1137)

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

- ✓ ανακαλούμε τις πληροφορίες τις σχετικές με τη Θεονόη
- ✓ ανακαλούμε το σχέδιο φυγής που έχει καταστρώσει η Ελένη

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να κατανοήσουν οι μαθητές τη συμβολή της σκηνής στην εξέλιξη του δράματος
- ✓ να αναζητήσουν στοιχεία *όψης*
- ✓ να εξηγήσουν γιατί ο ποιητής επέλεξε το συγκεκριμένο χαρακτήρα, τη Θεονόη, με τα ιδιαίτερα γνωρίσματά (αδερφή του Θεοκλύμενου, μάντισσα)
- ✓ να οδηγηθούν σε κρίσεις για το *ήθος* και τη *διάνοια* της Ελένης και του Μενελάου με αφορμή την ικεσία της πρώτης και τη "ρήση" του δεύτερου

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ η σκηνή αυτή συμβάλλει στην **ένταση του δραματικού στοιχείου** με την απειλούμενη αποκάλυψη της παρουσίας του Μενελάου
- ✓ παράλληλα, η σκηνή αυτή συμβάλλει **στην εξέλιξη του δράματος**, αφού το βάρος του σχεδιασμού πέφτει πλέον στους ώμους και των δύο συζύγων. Η σωτηρία τους εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από την επινοητικότητα τους. Η σκηνή, επίσης, δημιουργεί συνθήκες δίκης με δικαστή-κριτή τη Θεονόη της οποίας όμως η κρίση υπερβαίνει τα ανθρώπινα μέτρα
- ✓ η άφιξη της Θεονόης έχει ήδη προοικονομηθεί από την προειδοποίηση της Ελένης προς το Μενέλαο: *«Ξέρει τα πάντα, θα σε μαρτυρήσει»*, στ. 906 και αναγγέλλεται από την ίδια την Ελένη στους αμέσως προηγούμενους στίχους *«απ' το σπίτι βγαίνει όπου να 'ναι η μάντισσα Θεονόη»* στ. 944. Η άφιξή της ανατρέπει το κλίμα χαράς και αγαλλίασης που είχε δημιουργηθεί με την αναγνώριση μεταξύ των δύο συζύγων και δημιουργεί αισθήματα αγωνίας στους θεατές για την εξέλιξη της δραματικής κατάστασης
- ✓ η εμφάνιση της Θεονόης είναι εντυπωσιακή, μυστηριακή και ιεοπρεπής
- ✓ *"μες στον αιθέρα ανέμιζε το θειάφι"*: τελετή καθαρμού
- ✓ *"η τύχη σου όμως κρέμεται από μένα"*: ο στίχος αυτός υπηρετεί τη δραματική τεχνική του Ευριπίδη και καθιστά τη μάντισσα καθοριστικής σημασίας πρόσωπο για την πλοκή του έργου
- ✓ *στίχοι 996-1003*: τα όσα λέει ο ποιητής για την αδικία και τη βία αποτελούν συνέχεια όσων είπε λίγο πιο πάνω για την ευσέβεια, γι' αυτό και δεν πρέπει να αθετηθούν, με εξαίρεση τον στ. 905 του πρωτότυπου. Πρόκειται για παροιμιακή φράση *«Έατός δ' ό πλοῦτος ἄδικος τίς ὢν»*, η οποία διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον Ησίοδο
- ✓ *"αν χάνονταν αυτός κι ήταν θαμμένος, μακριά του θα τον έκλαιγα με αγάπη"*: η τραγικότητα του Μενελάου έγκειται και στο ότι αν είχε πεθάνει ως ήρωας στην Τροία, θα εξασφάλιζε την υστεροφημία· αντιθέτως, δεν είναι καθόλου τιμητικό να πεθάνει στην Αίγυπτο τιμωρημένος από το Θεοκλύμενο. Ας θυμηθούμε τον Αινεία που, όταν κινδύνευσε σε μια σφοδρή θαλασσοταραχή πηγαίνοντας για το Λάτιο, μακάριζε όσους πέθαναν στην Τροία κι ευχόταν να του είχε συμβεί το ίδιο. Η αντίληψη είναι ομηρική *"τρισμακάρες Δαναοί και τετράκις, οι τ'όλοντο / Τροίη εν ευρείη"*
- ✓ *"βοηθό σε κράζω, βαθύσκιωτε Άδη"*: ο Μενέλαος μπροστά στο νέο αδιέξοδο φαίνεται σαν να κάνει μια συμφωνία με τον Άδη, ο οποίος πήρε τόσους πολλούς νεκρούς εξαιτίας της Ελένης, να του δώσει πίσω την Ελένη. Πέρα από την προσωποποίηση του Άδη, η εμπορική συναλλαγή που επιχειρεί ο Μενέλαος δείχνει την απόγνωση του. Το θέμα είναι πώς ο Άδης θα αναγκάσει τη Θεονόη, αφήνοντας ίσως για λίγο τον Πρωτέα να απονείμει το δίκαιο
- ✓ *στ. 1102 κεξ.:* η Θεονόη ως κριτής ανακοινώνει την απόφασή της και την αιτιολογεί. Θα βοηθήσει το Μενέλαο και την Ελένη διότι:
 - γεννήθηκε ευσεβής
 - δε θα ντροπιάσει το όνομά της, ούτε του πατέρα της
 - είναι δίκαιητονίζονται τρία στοιχεία: ευσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, τα δύο από αυτά, την ευσέβεια *"την παλιά σου ευσέβεια για χάρη του αδερφού σου μην προδώσεις"* και τη δικαιοσύνη *"το δίκαιο πατέρα σου αδικώντας"* είχε επικαλεστεί και η Ελένη, γεγονός που δείχνει πόσο η Ελένη επηρέασε την απόφαση της Θεονόης
- ✓ *"υπάρχει βέβαια τιμωρία για τούτα και σε νεκρούς και ζωντανούς"*: την άποψη της τιμωρίας στον Κάτω Κόσμο για πράξεις που έκανε ο άνθρωπος όσο ζούσε τη συναντάμε για πρώτη φορά σε τραγωδία, στις Ικέτιδες του Αισχύλου, την οποία έχει υπόψη του ο Ευριπίδης. Στην τραγωδία αυτή ο Δαναός, πατέρας των Δαναΐδων, καθησυχάζει τις κόρες του, που έχουν τρομοκρατηθεί από την επικείμενη άφιξη των ξαδερφών τους, Αιγυπτίων, οι οποίοι θέλουν με τη βία να τις παντρευτούν, τονίζοντάς τους ότι το αμάρτημά τους αυτό θα δικαστεί και θα τιμωρηθεί στον Άδη. Η αντίληψη της μεταθανάτιας τιμωρίας έχει την προέλευσή της στους ορφικούς

- ✓ "δεν έχει ζωή η ψυχή των πεθαμένων, όμως αιώνια παίρνει νόηση, όταν σμίξει με τον αθάνατον αιθέρα": ο Ευριπίδης διαχωρίζει τον άνθρωπο σε σώμα και νου. Μετά το θάνατο το σώμα μένει στη γη, αλλά ο νους (ψυχή) ανέρχεται στον αιθέρα, χωρίς όμως να έχει αποβάλει τη συνείδηση, τη "γνώμην". Φαίνεται ότι ο ποιητής είχε επηρεαστεί από φιλοσοφικές απόψεις της εποχής του που προσπαθούσαν να προσδιορίσουν τη σύσταση της ψυχής. Για παράδειγμα ο Αναξαγόρας θεωρούσε ως συστατικό της ψυχής τον αιθέρα, όπως αργότερα και ο Αριστοτέλης
- ✓ η ικεσία της Ελένης βασίζεται στο συναίσθημα και αποκαλύπτει την απόγνωση της αλλά και την ευφυΐα της. Επικαλείται την ευσέβεια και δικαιοσύνη και παρακαλεί τη Θεονόη να τη βοηθήσει να διαφυλάξει την τιμή και την αξιοπρέπεία της. Αντιθέτως, ο Μενέλαος προτιμά να απευθυνθεί στη λογική της Θεονόης υπενθυμίζοντάς τη δέσμευση του πατέρα της απέναντι στο Δία να προστατεύσει την Ελένη και να τη δώσει στον άντρα της. Εν συνεχεία, εκθέτει το σχέδιο που θα ακολουθήσει αν δε τους βοηθήσει η Θεονόη και σύμφωνα με το οποίο και ο Θεοκλύμενος κινδυνεύει, αν χτυπηθεί μαζί του, και η Θεονόη θα φέρει το αιώνιο βάρος των τύψεων και της ντροπής, αν το ζευγάρι αυτοκτονήσει πάνω στον τάφο του Πρωτέα
- ✓ «Κοιτάχτε να βρείτε κάποια λύση στο φευγικό σας»: ο ποιητής μέσω της μάντισσας καθιστά τους δύο ήρωες αποκλειστικά υπεύθυνους για την τύχη τους. Έτσι, θα έχει την ευκαιρία να φωτίσει περισσότερο την προσωπικότητά τους, ενώ παράλληλα θα διατηρήσει αμείωτο το ενδιαφέρον των θεατών.

??

να διαγραφεί το ήθος και η διάνοια του Μενελάου μέσα από τη ρήση του

Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές η αρχική απόφαση της Θεονόης (στ.958-984) και ποια η οριστική της απόφαση (στ. 1123-1131)

5η σκηνή Β΄ επεισοδίου (στ.1138- 1219)

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

- ✓ ανακαλούμε τις αντιδράσεις των συζύγων, όταν τέθηκε το πρόβλημα της σωτηρίας του Μενελάου από την Ελένη
- ✓ θυμίζουμε ότι η Ελένη ήταν εκείνη που πρότεινε να εξασφαλίσουν τη σιωπή της Θεονόης, όπερ και εγένετο.

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να κατανοήσουν πώς προσεγγίζει η Ελένη και πώς ο Μενέλαος τη νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται μετά την απόφαση της Θεονόης να σιωπήσει
- ✓ να εντοπίσουν στοιχεία δηλωτικά του ήθους και της διάνοιας των προσώπων της σκηνής
- ✓ να επισημάνουν τον κυρίαρχο και καθοδηγητικό ρόλο της Ελένης σε αυτή τη σκηνή

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- ✓ «Ο άδικος ποτέ χαρά δε βλέπει / μονάχα με το δίκιο η σωτηρία»: ο Χορός με θυμοσοφική διάθεση παραθέτει μία άποψη γενικού κύρους, σύμφωνα με την οποία την ευτυχία εξασφαλίζει μόνο ο δίκαιος. Η άποψη αυτή αποτελεί στην ουσία το σχόλιο του Χορού πάνω στην απόφαση της Θεονόης να τηρήσει σιωπή.
- ✓ Η υπόσχεση της Θεονόης για απόκρυψη της αλήθειας λειτουργεί ευεργετικά για τους δύο συζύγους αλλά δεν αρκεί, για να εξασφαλίζει την αίσια έκβαση της υπόθεσης που τους απασχολεί. Υπάρχει τώρα η ανάγκη διαφυγής από την Αίγυπτο, που αποτελεί ένα πρόβλημα κρίσιμο και εξαιρετικά δύσκολο στη λύση του δεδομένων των προθέσεων του Θεοκλύμενου.
- ✓ "μα πρέπει τον τρόπο να μου πεις που θα σωθούμε" (στ.1141-1142) στο στίχο 898 η Ελένη είχε υποστηρίξει πως "με δόλο ξεπερνάς τη δυσκολία". Στην ενότητά μας ήρθε η ώρα να αποδείξει έμπρακτα την ορθότητα αυτής της θέσης καταστρώνοντας το σχέδιο, που θα τους εξασφαλίζει τη σωτηρία.
- ✓ Ο Μενέλαος, ο οποίος στο 893 είχε προτείνει να σκοτώσει το Θεοκλύμενο, για να απαλλαγούν από τα δεινά τους "τι, δεν πληγώνει ξίφος το κορμί του;", καταθέτει τώρα τρεις προτάσεις, τις οποίες όμως απορρίπτει η Ελένη:

Προτάσεις Μενέλαου	Αντεπιχειρήματα Ελένης
- να ξεφύγουν με άλογα του παλατιού-στ.1147	-δύσκολη η διαφυγή από έναν άγνωστο τόπο στ.1149-1150
- να σκοτώσει το Θεοκλύμενο-στ.1151	- δε θα το επέτρεπε η Θεονόη - στ. 1153
- να αποδράσουν με καράβι -στ. 1156 (ο ίδιος ο Μενέλαος αναγνωρίζει ότι είναι δύσκολο, αφού βυθίστηκε το δικό του)	

- ✓ στίχοι 1157 - 1201: Η Ελένη καταθέτει το δικό της σχέδιο το οποίο βασίζεται στο **δόλο** και απαντά τεκμηριωμένα σε όλες τις ερωτήσεις αίροντας όλες τις επιφυλάξεις του Μενελάου. Το σχέδιο, λοιπόν, συνίσταται στο να εμφανιστεί ο Μενέλαος ως αγγελιαφόρος του δικού του θανάτου, ενώ η Ελένη θα ζητήσει από το Θεοκλύμενο να της επιτρέψει να προσφέρει νεκρικές τιμές στο σύζυγό της μες στο πέλαγος. Στην τελετή θα πάρει μέρος και ο Μενέλαος με τους ναύτες του και έτσι θα κατορθώσουν να αποδράσουν. Το όλο σχέδιο στηρίζεται στον **ψευδή ισχυρισμό** ότι αποτελεί συνήθεια των Ελλήνων να προβαίνουν σε ενάλιο ενταφιασμό των αγαπημένων τους προσώπων που χάθηκαν στη θάλασσα.Στο μεταξύ ο Μενέλαος, ο οποίος υποβιβάζεται σε απλό **εκτελεστικό όργανο** των σχεδίων της γυναίκας του, συμβουλεύεται να παραμείνει

κοντά στον τάφο, για να αντιμετωπίσει ενδεχόμενη επίθεση του Θεοκλύμενου, και η Ελένη αποχωρεί στα ανάκτορα, για να κόψει τα μαλλιά της, να ματώσει το πρόσωπό της και να φορέσει μαύρα σε ένδειξη του πένθους για την υποτιθέμενη απώλεια του συζύγου της.

- ✓ Από το σχολιασμό των στίχων 1177-8, 1185-6, 1189-90, 1193-4 προκύπτει η ικανότητα της Ελένης να συλλάβει σχέδιο έξυπνο και αποτελεσματικό και η ευρηματικότητά της, η οποία φαίνεται από τον τρόπο με τον οποίο αναθέτει ρόλους σε όλους. Η στρατηγική της αποδεικνύει την ανωτερότητά της έναντι του Μενέλαου
- ✓ **"Τρανός ο αγώνας και δύο τέρματα έχει...στη Σπάρτη"(στ.1198):** η Ελένη έχει πλήρη επίγνωση των κινδύνων που εγκυμονεί το σχέδιό της. Είναι φανερό λοιπόν ότι η ηρωίδα δρα με γνώμονα τη λογική και δεν κινείται παρορμητικά και επιπόλαια. Ωστόσο, για την ηρωίδα δεν υπάρχει άλλη επιλογή: ή θα πεθάνει, ή θα επιστρέψει στη Σπάρτη
- ✓ η σκηνή αυτή έχει πολλές αναλογίες με τη σκηνή από την *"Ιφιγένεια ή εν Ταύροις"*, όπου η ηρωίδα αναζητεί επίσης τρόπους σωτηρίας για την ίδια και τον αδερφό της. Οι δύο ηρωίδες έχουν ομοιότητες και ξεπερνούν τους άνδρες σε ευφυΐα και ευρηματικότητα. Εκεί μάλιστα ο Ορέστης θαυμάζει την ευφυΐα της αδερφής του λέγοντας: *"δειναί γάρ οί γυναῖκες εὐρίσκειν τέχνας"*(1032)
- ✓ **"Σεβάσμια Ἥρα.... το πιστεύω»:** η Ελένη προσέχεται στις δύο θεές που ερίζουν για τη μοίρα της υπακούοντας στην υπόδειξη της Θεονόης: *«Και πρώτα τους θεούς παρακαλέστε»* στ. 1132. Έτσι, το τμήμα αυτό του δράματος συνδέεται αρμονικά με το λόγο της μάντισσας
- ✓ **"Σεβάσμια Ἥρα...παρακαλούμε"(στ. 1202-1206):** η Ελένη επικαλείται τη συνδρομή της Ἥρας για την ευόδωση του δύσκολου εγχειρήματος της σωτηρίας τους
- ✓ **"Κι εσύ κόρη της Διώνης....το πιστεύω"(στ.1207-1219):** η Ελένη παρακαλάει επίσης την Αφροδίτη να πάψει να τη χρησιμοποιεί ως άθυρμα των δολοπλόκων σχεδίων της
- ✓ **"αν κράταγες το μέτρο..το πιστεύω" (στ.1218-1219):** το μέτρο και η τήρησή του συνιστά πρωταρχική αξία στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Η υπέρβασή του οδηγεί σε ύβρι, η οποία όμως τιμωρείται

?

να διαγραφεί το ήθος και η διάνοια της Ελένης βάσει του σχεδίου που συλλαμβάνει.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η ΣΚΗΝΗ (στ. 588-658)

1. Στην πρώτη σκηνή, ο Μενέλαος αρνείται να δεχτεί ότι έχει απέναντί του τη σύζυγό του, την Ελένη. Πέρα από το είδωλο που έχει κρύψει σε σπηλιά, τι πιστεύετε ότι τον εμποδίζει να την αναγνωρίσει;

.....

.....

2. Τι εξυπηρετεί στη δραματική οικονομία η παράλειψη της Ελένης να ρωτήσει τη Θεονόη για την τύχη του Μενέλαου στο μέλλον;

.....

.....

2η σκηνή, (στ. 659-840)

3. Υποθέστε ότι η αναγνώριση στη δεύτερη φάση της έγινε με σημάδια και προσπαθήστε να γράψετε το κείμενο με βάση αυτή την εκδοχή. Τι θα άλλαζε στο έργο;

.....

.....

.....

.....

.....

4. Ο Αγγελιαφόρος, με βάση όσα είδε ή άκουσε, διηγείται επιστρέφοντας στην πατρίδα του σε κάποιο συμπατριώτη του την ιστορία του ειδώλου: πώς δημιουργήθηκε αλλά και πώς εξαφανίστηκε, τις συνέπειες της παρουσίας του, καθώς επίσης και της εξαφάνισής του.

.....

.....

.....

.....

.....

5. 412 π.Χ. Δυο θεατές μετά την παράσταση της Ελένης συζητούν για τους μάντεις και τη μαντική. Ο ένας υπερασπίζεται τις θέσεις του Ευριπίδη, ενώ ο άλλος διαφωνεί. Γράψτε το διάλογό τους.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3η σκηνή, (στ. 841-941)

6. Ξαναγράφοντας τη σκηνή... Η Ελένη απευθύνεται στο Μενέλαο και του εκθέτει σε συνεχή λόγο τις σκέψεις της μπροστά στον κίνδυνο που τους απειλεί.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4η σκηνή, (στ. 942-1139)

7. Ποιο σχέδιο προτείνει η Ελένη; Προσπαθήστε να το αποδώσετε σε συνεχή λόγο σε 10 περίπου γραμμές.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν ότι στη σκηνή αυτή αναδεικνύεται η επινοητικότητα της Ελένης και γενικότερα η ικανότητα του ανθρώπου να αντισταθεί με το μυαλό του στη δύναμη της εξουσίας. Αναζητήστε στη σκηνή στοιχεία που μπορούν να επιβεβαιώσουν την άποψη αυτή.

ΑΪΣΤΑΣΙΜΟ

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΠΟΡΕΙΑ: αναλυτική- συνθετική

ΜΟΡΦΗ: διαλογική

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

- ✓ ανακαλούμε τις πληροφορίες της εισαγωγής του σχολικού εγχειριδίου σχετικά με το λυρικό μέρος της τραγωδίας και κυρίως σχετικά με τα στάσιμα

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ✓ να εντοπίσουν οι μαθητές τα στοιχεία μορφής και περιεχομένου που προσδιορίζουν την ταυτότητα του στάσιμου ως λυρικού μέρους της τραγωδίας
- ✓ να συνδέσουν το στάσιμο με το επεισόδιο που προηγήθηκε
- ✓ να συσχετίσουν το στάσιμο με τη σύγχρονη του ποιητή πραγματικότητα

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- Το στάσιμο αυτό έχει χαρακτήρα **θρηνητικό** και τόνο **μελαγχολικό**. Αρχίζει με τα βάσανα της Ελένης και καταλήγει στην καταστροφή της Τροίας. Θεματικά του μοτίβα είναι τα δεινά που προξενεί ο πόλεμος στους ανθρώπους και η απρόβλεπτη στάση των θεών απέναντι στους θνητούς.

♦ στροφή α΄

- ✓ Ο Χορός οδηγείται στο θρήνο του ακολουθώντας τον **ψυχολογικό νόμο του συνειρμού**, παρακολουθώντας την Ελένη να δέεται στην Ήρα και στην Αφροδίτη και να παρακαλά για τη σωτηρία τη δική της και του Μενέλαου
- ✓ η αηδόνα σύμφωνα με τον Απολλόδωρο ήταν κάποτε γυναίκα με το όνομα Πρόκνη και σύζυγος του Τηρέα, από τον οποίο απέκτησε τον Ίτυ. Ο Τηρέας, αφού έκρυψε την Πρόκνη, νυμφεύτηκε την αδερφή της Φιλομήλα, της οποίας αργότερα έκοψε τη γλώσσα. Έτσι, όταν το έμαθε η Πρόκνη, σκότωσε τον Ίτυ, τον πρόσφερε δείπνο στον Τηρέα και έπειτα μαζί με τη Φιλομήλα τράπηκαν σε φυγή. Ο Τηρέας τις καταδίωξε και, όταν κινδύνευαν να συλληφθούν στην Δαύλια της Φωκίδος, παρακάλεσαν τους θεούς να τις μεταμορφώσουν σε πτηνά. Τότε η Πρόκνη έγινε αηδόνα και η Φιλομήλα χελιδόνα.

Τη σκηνή αυτή της επίκλησης παρωδεί ο Αριστοφάνης στους Όρνιθες: «Έλα, συντρόφισσά μου, σταμάτησε τον ύπνο και άφησε ελεύθερες τις μελωδίες των ιερών ύμνων, που με θείο στόμα θρηνείς, τον δικό μου και δικό σου πολυδάκρυτο Ίτυ, δονουμένη με τα υγρά τραγούδια του ευκίνητου λαιμού» (Στ. 210 κεξ)

- ✓ ο χορός ζητά τη συνδρομή της μελωδικής αηδόνας, να τον συντροφέψει στο θρήνο του για τα δεινά που προκαλεί στους ανθρώπους ο πόλεμος
- ✓ "κλάψε τον πόνο και τα δάκρυα των γυναικών της Τροίας... εσένα, Ελένη, εσένα" (στ.1220-1236) Πρώτα ο χορός θρηνεί τους Τρώες, που θέρισε κοντάρι ελληνικό ένεκα της αρπαγής της Ελένης από τον Πάρη.

♦ αντιστροφή α΄

εν συνεχεία, ο χορός ελεεινολογεί τους Αχαιοούς για τα δεινά που υπέστησαν εξαιτίας του Τρωικού Πολέμου: θάνατοι "πλήθος χαθήκαν οι Αχαιοί", περιπέτειες στη θάλασσα "κι αυτός που πάτησε ...Δαναοί"

- ♦ «λαμπρές φωτιές ανάβοντας στου Καφηρέα τα βράχια»: ο Ναύπλιος, για να εκδικηθεί για το θάνατο του γιου του Παλαμήδη, τον οποίο σκότωσαν οι Έλληνες μετά από δολοπλοκία του Οδυσσέα, άναψε πυρσούς στις βραχώδεις ακτές της Εύβοιας, για να παραπλανήσει τους Έλληνες κατά την επιστροφή τους στην πατρίδα. Εκείνοι βλέποντας τις φωτιές πίστεψαν πως πρόκειται για ομαλή ακτή και στην προσπάθειά τους να προσορμίστουν συνετρίβησαν μαζί με τα πλοία τους.
- ♦ "όταν γυρνούσε στην πατρίδα φέρνοντας τ'ομοίωμα της Ήρας, του πολέμου βραβείο ή κάλλιο την αιτία να σφάζονται για χρόνια οι Αχαιοί": ο ποιητής τονίζει τη ματαιότητα του εγχειρήματος και καταδικάζει απερίφραστα τον πόλεμο

♦ στροφή β΄

- ✓ στους στίχους 1254-1255 *"τι 'ναι θεός, τι μη θεός/καί τι 'ναι ανάμεσά τους;"* υπάρχει προβληματισμός για το τι σημαίνει το "ανάμεσά τους" (το μέσον στο αρχαίο κείμενο). "Μέσον" είναι οι δαίμονες που διαμεσολαβούσαν μεταξύ θεών κι ανθρώπων, γι' αυτό κατοικούσαν μεταξύ γης και ουρανού. Ο Ησίοδος θεωρούσε ότι ήταν πνεύματα ανθρώπων του χρυσού γένους και είχαν εντολή από τους θεούς να προστατεύουν τους ανθρώπους. Οι αρχαίοι πίστευαν ότι κάθε άνθρωπος έχει δύο δαίμονες, ο ένας τον σπρώχνει στο κακό και ο άλλος στο καλό.
- ✓ η κυρίαρχη σκέψη εδώ είναι το απρόβλεπτο της θείας ενέργειας και επέμβασης στα ανθρώπινα, που συνδέεται με την ατυχία της Ελένης και την άδικη δυσφήμισή της *"ύστερα σ' όλη την Ελλάδα σε είπαν άδικη, άπιστη, άθεη, προδότρα"*. Ταυτόχρονα, όμως, το απρόβλεπτο της δράσης των θεών σημαίνει για τους Αθηναίους, που έχουν υποστεί την καταστροφή στη Σικελία, ότι δε χάθηκαν ακόμη όλα, εφόσον οι θεοί μπορούν να μεταστρέψουν μια κατάσταση από το κακό στο καλό, όπως άλλωστε έκαναν και στην περίπτωση της Ελένης.
- ✓ ενώ στους στίχους 1253-1254 ο ποιητής εκφράζει το σκεπτικισμό του σχετικά με την ουσία του θείου, στους στ.1268-1269 *"στων θεών μόνο τα λόγια βρήκα την αλήθεια"*, ο ποιητής εκφράζει την προσήλωσή του στην αλήθεια των θεών. Η αντίφαση αυτή μπορεί να ερμηνευτεί είτε ως προσπάθεια του ποιητή να αποφύγει την κατηγορία για ασέβεια είτε ως πρόθεση να αντιτάξει στην αστάθεια των ανθρωπίνων κρίσεων τη σταθερότητα της θεικής αλήθειας
- ◆ **αντιστροφή β'**
- ✓ αντιμιλιταριστικός χαρακτήρας στάσιμου: ο ποιητής καταδικάζει εκείνους που αποζητώντας τη δόξα με λόγχεις και με δυνατά κοντάρια πρεσβεύουν ότι οι ανθρώπινες διαφορές μπορούν να επιλυθούν με τον πόλεμο. Αντιθέτως, κατά τον ποιητή, μόνο ο διάλογος μπορεί να διευθετήσει τις ανθρώπινες διαμάχες *"ενώ μπορούσαν μονάχα με τα λόγια, Ελένη, τέλος να δώσουνε στην έχθρα"* (στ.1277-1280). Οι απόψεις του έχουν καθολική ισχύ και διαχρονικό χαρακτήρα. Παράλληλα, αποτελούν έναν υπαινιγμό εναντίον όλων εκείνων που είχαν υποστηρίξει τη Σικελική εκστρατεία.

* **ΑΣΚΗΣΗ**

Να αναφέρετε σύγχρονα ιστορικά γεγονότα που επαληθεύουν την αντιπολεμική άποψη του Ευριπίδη και αποδεικνύουν τη διαχρονική της ισχύ.

[Η σκηνική παρουσία του χορού]
